พุทธวจน

หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

แก้

กรรม

อานนท์ !   ถ้ากรรมมีกามธาตุเป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้วไซร้
กามภพ จะพึงปรากฏได้แลหรือ ?

หามิได้ พระเจ้าข้า !

อานนท์ !   ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นเนื้อนา
วิญญาณเป็นเมล็ดพืช ตัณหาเป็นยางของพืช
วิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น
มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นทราม
การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้.

อานนท์ !   ถ้ากรรมมีรูปธาตุเป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้วไซร้
รูปภพ จะพึงปรากฏได้แลหรือ ?

หามิได้ พระเจ้าข้า !

อานนท์ !   ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นเนื้อนา
วิญญาณเป็นเมล็ดพืช ตัณหาเป็นยางของพืช
วิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น
มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นกลาง
การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้.

อานนท์ !   ถ้ากรรมมีอรูปธาตุเป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้วไซร้
อรูปภพ จะพึงปรากฏได้แลหรือ ?

หามิได้ พระเจ้าข้า !

อานนท์ !   ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นเนื้อนา
วิญญาณเป็นเมล็ดพืช ตัณหาเป็นยางของพืช
วิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น
มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นประณีต
การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้.

อานนท์ !   ภพ ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

–บาลี สฺยา. สํ. ๑๘/๙๗/๑๔๓–๔.

พุทธวจน

แก้กรรม ?

โดย ตถาคต

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวซึ่งเจตนา ว่าเป็นกรรม.
ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุเกิดของกรรมทั้งหลาย ย่อมมี เพราะความเกิดของผัสสะ.
ภิกษุทั้งหลาย ! ความดับแห่งกรรม ย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ.
ภิกษุทั้งหลาย ! มรรคมีองค์ ๘ นี้นั่นเอง เป็นกัมมนิโรธคามินีปฏิปทา.

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๖๔/๓๓๔.

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๕

แก้กรรม

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๕ **แก้กรรม ?**

เปิดธรรมที่ถูกปิด

สืบค้นและรวบรวมโดย
พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล (วัดนาป่าพง)

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

พุทธวจนภิกขุคึกฤทธิ์มูลนิธิ
โทร. ๐๙ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

ตัวแทนคณะศิษย์วัดนาป่าพง
คุณสหัทญา คุ้มชนะ โทร. ๐๙ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

มูลนิธิพุทธโฆษณ์
โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๕

จัดทำโดย
มูลนิธิพุทธโฆษณ์

มูลนิธิพุทธโฆษณ์ เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ /โทรสาร ๐ ๒๕๔๙ ๒๑๗๕ เว็บไซต์ : www.buddhakos.org

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตรวบรวมงานจากหนังสือชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม

เรียน คุณเมตตา พานิช
ประธานคณะกรรมการธรรมทานมูลนิธิ

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและปฏิบัติของพุทธบริษัท มูลนิธิพุทธโฆษณ์ประสงค์จะขออนุญาตรวบรวมและใช้เนื้อหารวมทั้งสำนวนการแปลพุทธวจนในหนังสือ ชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม ซึ่งแปลและร้อยกรองโดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน คือ

๑. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์
๒. ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์
๓. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคต้น
๔. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคปลาย
๕. ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์

ซึ่งมูลนิธิพุทธโฆษณ์ได้นำมาจำแนกจัดกลุ่มหมวดธรรมเป็นหนังสือชื่อ "พุทธวจน แก้กรรม" เพื่อประโยชน์แก่พุทธบริษัท โดยจัดพิมพ์เผยแผ่เป็นธรรมทาน

อนึ่ง มูลนิธิพุทธโฆษณ์จักขอมอบหนังสือที่ขอจัดพิมพ์นี้แก่ธรรมทานมูลนิธิจำนวน ๑๐๐ เล่ม

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

อนุญาตให้จัดทำและพิมพ์เผยแผ่
เป็นธรรมทานได้

(นายเมตตา พานิช)
กองตำราคณะธรรมทาน ไชยา

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายทวีศักดิ์ หิรัญรักษ์)
ประธานมูลนิธิพุทธโฆษณ์

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกฺขุนี. วิ.	ภิกขุนีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลฺล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฏิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มู. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สํ.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สํ.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนฺธ. สํ.	ขันธวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
สฬา. สํ.	สฬายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สํ.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อํ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อํ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อํ.	ติกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกฺก. อํ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปญฺจก. อํ.	ปัญจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ฉกฺก. อํ.	ฉักกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
สตฺตก. อํ.	สัตตกนิบาต	อังคุตตรนิกาย
อฏฺฐก. อํ.	อัฏฐกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
นวก. อํ.	นวกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อํ.	ทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อํ.	เอกาทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตฺต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทส	ขุททกนิกาย.
จูฬนิ. ขุ.	จูฬนิทเทส	ขุททกนิกาย.
ปฏิสมฺ. ขุ.	ปฏิสัมภิทามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พุทฺธว. ขุ.	พุทธวงส์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	ขุททกนิกาย

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า
ไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนา ในกุศลเจตนาครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ที่ได้สร้างเหตุปัจจัยอันเป็นไปเพื่อความเจริญ และความมีอายุยืนยาวแห่งพุทธวจน ด้วยการสืบสายถ่ายทอดคำสอนที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ในส่วนของเรื่องกรรมกับความเข้าใจที่ถูกต้อง สมดังพุทธประสงค์ ที่ต้องการให้มีผู้นำคำสอนของพระองค์ไปศึกษาประพฤติปฏิบัติ เพ่งพิสูจน์ข้ออรรถข้อธรรม เพื่อให้เห็นแจ้งเป็นปัจจัตตังและขยันในการถ่ายทอดบอกสอนกันรุ่นต่อรุ่น สืบ ๆ กันไป

ด้วยเหตุที่ได้กระทำมาแล้วนี้ ขอจงเป็นพลวปัจจัยให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือและผู้ที่ได้อ่าน ได้ศึกษา พึงได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จผลยังพระนิพพาน สมดังความปรารถนาที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้วด้วยเทอญ.

ขออนุโมทนา

ภิกขุคึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล

คำนำ

ในครั้งพุทธกาล มีภิกษุอธิบายเกี่ยวกับวิญญาณว่า วิญญาณ คือสภาพที่รับรู้อารมณ์ต่างๆ ได้ สื่อสารพูดคุยได้ เป็นผู้รับผลของกรรมดีกรรมชั่ว เป็นผู้ที่แล่นไป ท่องเที่ยวไป

พระพุทธเจ้าทรงเรียกภิกษุรูปนั้นมาสอบทันที เมื่อได้ความตรงกันกับที่ถูกโจทก์แล้ว ทรงตำหนิโดยการเรียกภิกษุรูปนี้ว่า "โมฆะบุรุษ" ซึ่งแปลตามความหมายว่า บุคคลอันเปล่า ไร้ประโยชน์ เป็นโมฆะ มีไว้ก็เท่ากับไม่มี จากนั้น ทรงพยากรณ์ว่า การพูดผิดไปจากคำของตถาคตเช่นนี้ จะทำให้ประสพบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก

คงไม่ใช่เรื่องยากเกินไปนัก ที่จะทำความเข้าใจว่า วิญญาณ โดยนัยของขันธ์ห้านั้น ไม่ใช่ตัวสัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นแต่เพียงสิ่งที่มีกิริยารู้ได้ และเป็นปฏิจจสมุปปันธรรม คืออาศัยเหตุปัจจัยในการเกิดขึ้นมีอยู่ ส่วนสัตว์ บุคคลผู้ทำกรรม รับกรรมนั้น คือขันธ์ห้าอันประกอบด้วยอุปาทานปรุงแต่งเสร็จไปแล้ว ว่าเป็นนี้ๆ เป็นนั้นๆ

คำถามก็คือ บุคคลประเภทไหนที่สนใจกรรมวิบากกรรมในขันธ์ห้า (อันไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา) นี้

คำตอบก็คือ บุคคลที่ยังมีความเห็นในวิญญาณ ว่าคือผู้รับรู้ ผู้กระทำ ผู้รับผลของกรรม คือผู้ท่องเที่ยวเวียนว่ายไป โดยนัยลักษณะเดียวกับภิกษุรูปนั้น ในครั้งพุทธกาล

คำถามอาจมีขึ้นอีกว่า จะมีบ้างไหมบางคน ที่ไม่สนใจ ไม่แยแส ไม่อยากรู้ ในเรื่องของกรรม และวิบากของกรรม ในแง่มุมต่าง ๆ ภายใต้ความเห็นว่าใช่ตัวตนในอุปาทานขันธ์ ไม่สนใจ การที่มีที่เป็นแล้วนี้ ว่าเกิดจากกรรมนี้ ๆ ในภพโน้น ๆ ไม่แยแส แก้กรรมในภพโน้น ๆ ที่ส่งผลอยู่นี้ ด้วยกรรมนั้น ๆ ไม่อยากรู้ ว่าทำกรรมแบบนั้น ๆ แล้วจะได้รับผลแบบไหน ๆ

คำตอบพึงมีว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ (ทิฏฐิสัมปันนะ) มีอยู่คือเข้าสู่แล้วในสัมมัตตนิยาม เข้าสู่แล้วในระบบที่ถูกต้อง เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส (โสตะ) คือทางอันเป็นอริยะ

ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ ของผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ นั่นคือ ยึดมั่นความตามเห็นขันธ์ในส่วนอดีต (ปุพพันตานุทิฏฐิ) และยึดมั่นความตามเห็นขันธ์ส่วนอนาคต (อปรันตานุทิฏฐิ) พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิแล้วนี้ จะมีความรู้เข้าใจอันพิเศษเฉพาะ ซึ่งหาไม่ได้ในปุถุชนทั่วไป ทุกข์ จะค่อย ๆ ดับไป ในทุก ๆ ก้าวบนหนทาง และเป็นผู้ที่จะไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีสัมโพธิเป็นเบื้องหน้าที่สุด

สังคมพุทธในวันนี้ แม้จะยังมีความเจริญในระบบธรรมวินัยอยู่ก็ตาม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ายังมีบุคคลในข่าย "โมฆะบุรุษ" ดังครั้งพุทธกาลนั้น

โมฆะบุรุษนี้ คือผู้ที่ขับเคลื่อนการกระทำต่าง ๆ ที่ออกนอกแนวทางของอริยมรรคมีองค์ ๘ ไปเรื่อย ๆ และนำพาโลกไป ด้วยระบบคิดที่ปรารภขันธ์ห้าโดยความเป็นตน ทั้งหมดนี้ทำขึ้นภายใต้การอ้างถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า

เราอาจเคยได้ยิน การอ้างถึงพระธรรมคำสอนในส่วนของศีลธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของข้อปฏิบัติที่ไม่เบียดเบียน อันนำมาซึ่งวิบากอันดีต่อตนเองและหมู่สัตว์ทั้งหลายโดยรวม อีกทั้ง ยังเป็นเหตุให้ได้บังเกิดในภพที่เต็มไปด้วยสุขเวทนา ธรรมะ ในแง่มุมระดับศีลธรรมนี้ ได้ถูกเข้าใจไปว่าเป็นเพียงเครื่องมือให้ได้มาซึ่งความสุขมีประมาณต่าง ๆ อันเป็นผลจากการกระทำที่ดีนั้น และเพื่อให้มีภพต่อ ๆ ไปที่ดีเท่านั้น

ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ต่อระบบศีลธรรมนี้ เกิดจากการไม่รู้แจ้งแทงตลอดด้วยดีด้วยทิฏฐิ ในพุทธวจน เรื่องทาน ศีล สวรรค์ เป็นเพียงส่วนหนึ่ง ในอนุปุพพิกถา ๕ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้แสดงต่อฆราวาส ผู้ที่ยังมีจิตจมอยู่ในความสุขแบบโลก ๆ ยังไม่พร้อมที่จะเข้าถึงอริยสัจได้ทันที ทานกถา คือ การให้ การสละ สีลกถา คือ ระบบศีลธรรม

สัคคกถา คือ สุขแบบสวรรค์ กามาทีนวกถา คือ โทษแห่งกาม และ เนกขัมมานิสังสกถา คือ อานิสงส์แห่งการออกจากกาม เมื่อผู้ฟัง มีจิตอ่อนโยน ปลอดนิวรณ์ นุ่มเบาควรแก่การแล้ว จึงทรงแสดงอริยสัจสี่ อันเป็นจุดประสงค์หลักเพียงอันเดียว ของการเทศนาแต่ละครั้ง

สิ่งที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ คือ การตัดทอนคำสอน โดยแยกเน้นเวียนวนอยู่ เฉพาะเรื่องของทาน ศีล สวรรค์ ยิ่งไปกว่านั้น หากบวกเข้าไปด้วยกับบุคคลที่ยังไม่พ้นการดำรงชีพด้วยมิจฉาอาชีวะแบบของสมณะ คือ เลี้ยงชีพด้วยการทำนาย การดูหมอ ดูฤกษ์ และอื่นๆ ทั้งหลายทั้งปวง ที่รวมเรียกว่าติรัจฉานวิชา ทั้งหมดนี้จึงเป็นเสมือนขบวนการที่ผันแปรธรรมวินัย ให้กลายเป็นลัทธิใหม่อะไรสักอย่างที่ไม่ใช่พุทธ แต่อ้างความเป็นพุทธ แล้วนำพาผู้คนที่หลงทางอยู่แล้ว ให้ยิ่งผูกติด พันเกี่ยวอยู่แต่ในภพ

หนังสือ พุทธวจน ฉบับ แก้กรรม โดยพระตถาคต นี้ คือการรวมหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้เกี่ยวกับกรรม โดยผู้ศึกษาจะสังเกตเห็นได้ทันทีคือ ความรู้ในเรื่องกรรม ว่า กรรม เป็นสิ่งที่บุคคลพึงทราบทั้งหมด ๖ แง่มุมด้วยกันเท่านั้น เป็นการรู้ที่จะนำไปสู่การหลุดพ้นจากระบบแห่งกรรมที่หมู่สัตว์ติดข้องอยู่มานานนับนี้

อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ หนทางให้ถึงความดับแห่งกรรม โดยตัวของอริยมรรคเอง มีแล้ว ซึ่งการสร้างวิบากอันเป็นเลิศ มีพร้อมแล้วซึ่งอานิสงส์คือการนำไปสู่การสลัดคืนอุปาทานขันธ์ นั่นคือ การกระทำกรรม เพื่อให้ระบบกรรมทั้งหมดทั้งปวงนั้น กลายเป็นโมฆะโดยสิ้นเชิง

คณะผู้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ขอนอบน้อมสักการะ
ต่อ ตถาคต ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ
และ ภิกษุสาวกในธรรมวินัยนี้
ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จนถึงยุคปัจจุบัน
ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสืบทอดพุทธวจน
คือ ธรรม และวินัย ที่ทรงประกาศไว้ บริสุทธิ์บริบูรณ์ดีแล้ว

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

สารบัญ

หมายเหตุผู้รวบรวม

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ บางส่วนได้ปรับสำนวนต่างจากฉบับหลวง โดยเทียบเคียงจากทุกสำนัก (ฉบับสยามรัฐ, ฉบับหลวง, ฉบับมหามงกุฏฯ, ฉบับมหาจุฬาฯ, ฉบับเฉลิมพระเกียรติ, ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งประเทศอังกฤษ) เพื่อให้สอดรับกับบาลีและความเชื่อมโยงของพุทธวจนให้มากที่สุด

สิ่งที่ต้องรู้เกี่ยวกับ
“กรรม”

รายละเอียดที่บุคคลควรทราบ เกี่ยวกับเรื่องกรรม ๐๑

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๕๘,๔๖๓–๔๖๔/๓๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
นิทานสัมภวะแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
เวมัตตตาแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
วิบากแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
กัมมนิโรธ เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ ....

คำที่เรากล่าวแล้วดังนี้นั้น
เราอาศัยอะไรกล่าวเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **เรากล่าวซึ่งเจตนาว่าเป็นกรรม** เพราะว่าบุคคลเจตนาแล้ว ย่อมกระทำซึ่งกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นิทานสัมภวะ (เหตุเป็นแดนเกิดพร้อม) แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **นิทานสัมภวะแห่งกรรมทั้งหลาย คือ ผัสสะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! เวมัตตตา (ความมีประมาณต่าง ๆ) แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในนรก มีอยู่** กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนา**ในกำเนิดเดรัจฉาน** มีอยู่ กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนา**ในเปรตวิสัย** มีอยู่ กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนา**ในมนุษย์โลก** มีอยู่ กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนา**ในเทวโลก** มีอยู่. ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า **เวมัตตตาแห่งกรรมทั้งหลาย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! วิบาก (ผลแห่งการกระทำ) แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าววิบากแห่งกรรมทั้งหลายว่ามีอยู่ ๓ อย่าง คือ **วิบากในทิฏฐธรรม** (คือทันควัน) หรือว่า **วิบากในอุปปัชชะ** (คือในเวลาต่อมา) หรือว่า **วิบากในอปรปริยายะ** (คือในเวลาต่อมาอีก). ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า **วิบากแห่งกรรม**ทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! กัมมนิโรธ (ความดับไม่เหลือแห่งกรรม) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความดับแห่งกรรมทั้งหลายย่อมมีเพราะความดับแห่งผัสสะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งกรรม) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์แปด) นี้นั่นเอง คือ กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา** ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ

สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ)

สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ)

สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ)

สัมมากัมมันตะ (การทำการงานชอบ)

สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)

สัมมาวายามะ (ความพากเพียรชอบ)

สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)

สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ).

ภิกษุทั้งหลาย !
เมื่อใดอริยสาวก ย่อมรู้ชัดซึ่ง **กรรม** อย่างนี้
รู้ชัดซึ่ง **นิทานสัมภวะแห่งกรรม** อย่างนี้
รู้ชัดซึ่ง **เวมัตตตาแห่งกรรม** อย่างนี้
รู้ชัดซึ่ง **วิบากแห่งกรรม** อย่างนี้
รู้ชัดซึ่ง **กัมมนิโรธ** อย่างนี้
รู้ชัดซึ่ง **กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา** อย่างนี้
อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดซึ่งพรหมจรรย์นี้ว่า เป็นเครื่องเจาะแทงกิเลส เป็นที่ดับไม่เหลือแห่งกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่เรากล่าวแล้วว่า
“**กรรม** เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
นิทานสัมภวะแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
เวมัตตตาแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
วิบากแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
กัมมนิโรธ เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ
กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ”
ดังนี้นั้น เราอาศัยความข้อนี้กล่าวแล้ว.

ว่าด้วยเหตุเกิดของกรรม ๓ อย่าง ๐๒

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๑๗๑/๔๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เหตุทั้งหลาย ๓ ประการเหล่านี้มีอยู่ เพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรม**ทั้งหลาย.

๓ ประการเหล่าไหนเล่า ?

๓ ประการ คือ

โลภะ (ความโลภ) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย

โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย

โมหะ (ความหลง) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนเมล็ดพืชทั้งหลายที่ไม่แตกหัก ที่ไม่เน่า ที่ไม่ถูกทำลายด้วยลมและแดด เลือกเอาแต่เม็ดดี เก็บงำไว้ดี อันบุคคลหว่านไปแล้วในพื้นที่ซึ่งมีปริกรรมอันกระทำดีแล้วในเนื้อนาดี. อนึ่ง สายฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมล็ดพืชทั้งหลายเหล่านั้น จะพึงถึงซึ่งความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์โดยแน่นอน ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ก็ฉันนั้น คือ

กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยโลภะ เกิดจากโลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นสมุทัย อันใด กรรมอันนั้น ย่อมให้ผลในขันธ์ทั้งหลาย อันเป็นที่บังเกิดแก่อัตตภาพของบุคคลนั้น. กรรมนั้นให้ผลในอัตตภาพใด **เขาย่อมเสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในอัตตภาพนั้นเอง** ไม่ว่าจะ**เป็นไปอย่างในทิฏฐธรรม** (คือทันควัน) หรือว่า **เป็นไปอย่างในอุปปัชชะ** (คือในเวลาต่อมา) หรือว่า **เป็นไปอย่างในอปรปริยายะ** (คือ ในเวลาต่อมาอีก) ก็ตาม.

กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยโทสะ เกิดจากโทสะ มีโทสะเป็นเหตุ มีโทสะเป็นสมุทัย อันใด กรรมอันนั้น ย่อมให้ผลในขันธ์ทั้งหลาย อันเป็นที่บังเกิดแก่อัตตภาพของบุคคลนั้น. กรรมนั้นให้ผลในอัตตภาพใด **เขาย่อมเสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในอัตตภาพนั้นเอง** ไม่ว่าจะ**เป็นไปอย่างในทิฏฐธรรม** หรือว่า **เป็นไปอย่างในอุปปัชชะ** หรือว่า **เป็นไปอย่างในอปรปริยายะ** ก็ตาม.

กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยโมหะ เกิดจากโมหะ มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นสมุทัย อันใด กรรมอันนั้น ย่อมให้ผลในขันธ์ทั้งหลาย อันเป็นที่บังเกิดแก่อัตตภาพของบุคคลนั้น. กรรมนั้นให้ผลในอัตตภาพใด **เขาย่อมเสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในอัตตภาพนั้นเอง** ไม่ว่าจะ **เป็นไปอย่างในทิฏฐธรรม** หรือว่า **เป็นไปอย่างในอุปปัชชะ** หรือว่า **เป็นไปอย่างในอปรปริยายะ** ก็ตาม.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เหตุทั้งหลาย ๓ ประการเหล่านี้แล เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.**

ว่าด้วยเหตุเกิดของกรรม ๓ อย่าง (อีกนัย) ๐๓

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๓๓๙/๕๕๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เหตุ ๓ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นพร้อมมูลแห่งกรรม.**

เหตุ ๓ ประการ คืออะไรบ้างเล่า ? **คือ**

(๑) **ความพอใจ *เกิด* เพราะปรารภธรรมทั้งหลายอันเป็นฐานแห่งฉันทราคะ** (ความรักใคร่ พอใจ) **ที่เป็นอดีต**

(๒) ความพอใจ ***เกิด*** เพราะปรารภธรรมทั้งหลายอันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่**เป็นอนาคต**

(๓) ความพอใจ ***เกิด*** เพราะปรารภธรรมทั้งหลายอันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่**เป็นปัจจุบัน.**

ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลายอันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต เป็นอย่างไรเล่า ?

คือบุคคล**ตรึกตรอง**ไปถึงธรรมอันเป็นฐานแห่ง**ฉันทราคะที่ล่วงไปแล้ว** เมื่อตรึกตรองตามไป **ความพอใจก็เกิดขึ้น** ผู้เกิดความพอใจแล้ว ก็ชื่อว่าถูกธรรมเหล่านั้นผูกไว้แล้ว เรากล่าวความติดใจนั้น **ว่าเป็นสังโยชน์** (เครื่องผูก)

ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต เป็นอย่างนี้แล.

ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต เป็นอย่างไรเล่า ?

คือบุคคลตรึกตรองไปถึงธรรม อันเป็นฐานแห่ง**ฉันทราคะที่ยังไม่มาถึง** เมื่อตรึกตรองตามไป ความพอใจก็เกิดขึ้น ผู้เกิดความพอใจแล้ว ก็ชื่อว่าถูกธรรมเหล่านั้นผูกไว้แล้ว เรากล่าวความติดใจนั้น ว่าเป็นสังโยชน์ **ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต** เป็นอย่างนี้แล.

ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน เป็นอย่างไรเล่า ?

คือบุคคลตรึกตรองถึงธรรม อันเป็นฐานแห่ง**ฉันทราคะที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า** เมื่อตรึกตรองตามไป ความพอใจก็เกิดขึ้น ผู้เกิดความพอใจแล้ว ก็ชื่อว่าถูกธรรมเหล่านั้นผูกไว้แล้ว เรากล่าวความติดใจนั้น ว่าเป็นสังโยชน์ **ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน** เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุ ๓ ประการเหล่านี้แล เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นพร้อมมูลแห่งกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! (อีกอย่างหนึ่ง) **เหตุ ๓ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นพร้อมมูลแห่งกรรม.**

เหตุ ๓ ประการ คืออะไรบ้างเล่า ? **คือ**

(๑) **ความพอใจ** ***ไม่เกิด*** **เพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต**

(๒) ความพอใจ ***ไม่เกิด*** เพราะปรารภธรรมทั้งหลายอันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็น**อนาคต**

(๓) ความพอใจ ***ไม่เกิด*** เพราะปรารภธรรมทั้งหลายอันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็น**ปัจจุบัน.**

ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลายอันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต เป็นอย่างไร ?

คือบุคคล**รู้ชัดซึ่งวิบาก**อันยืดยาวของธรรมอันเป็นฐานแห่ง**ฉันทราคะที่ล่วงไปแล้ว** ครั้นรู้ชัดซึ่งวิบากอันยืดยาวแล้ว กลับใจเสียจากเรื่องนั้น ครั้นกลับใจได้แล้ว คลายใจออก **ก็เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต** เป็นอย่างนี้แล.

ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต เป็นอย่างไรเล่า ?

คือบุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากอันยืดยาวของธรรม อันเป็นฐานแห่ง**ฉันทราคะที่ยังไม่มาถึง** ครั้นรู้ชัดซึ่งวิบากอันยืดยาวแล้ว กลับใจเสียจากเรื่องนั้น ครั้นกลับใจได้แล้ว คลายใจออก ก็เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา **ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต** เป็นอย่างนี้แล.

ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน เป็นอย่างไรเล่า ?

คือบุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากอันยืดยาวของธรรม อันเป็นฐานแห่ง**ฉันทราคะที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า** ครั้นรู้ชัดซึ่งวิบากอันยืดยาวแล้ว กลับใจเสียจากเรื่องนั้น ครั้นกลับใจได้แล้ว คลายใจออก ก็เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา **ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน** เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุ ๓ ประการเหล่านี้แล เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นพร้อมมูลแห่งกรรม.

สิ่งที่ไม่ควรคิด ๐๔

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๔/๗๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! อจินไตย ๔ อย่างนี้ไม่ควรคิด ผู้ที่คิดก็จะพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

อจินไตย ๔ คืออะไรบ้างเล่า ? คือ

๑. พุทธวิสัยแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

เป็นอจินไตยไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

๒. ฌานวิสัยแห่งผู้ได้ฌาน

เป็นอจินไตยไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

๓. วิบากแห่งกรรม

เป็นอจินไตยไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

๔. โลกจินดา (ความคิดในเรื่องของโลก)

เป็นอจินไตยไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้แล อจินไตย ๔ ไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

ประเภทของกรรม

แบ่งตามการกระทำและผลที่ได้รับ | ๐๕

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๒๐–๓๒๑/๒๓๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรม ๔ อย่างเหล่านี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ประกาศให้รู้ทั่วกัน.**

กรรม ๔ อย่าง อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมดำ มีวิบากดำ ก็มีอยู่.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมขาว มีวิบากขาว ก็มีอยู่.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ก็มีอยู่.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ก็มีอยู่.**

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมดำ มีวิบากดำ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ **ย่อมทำความปรุงแต่งทางกาย อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน** ย่อมทำความปรุงแต่ง**ทางวาจา** อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมทำความปรุงแต่ง**ทางใจ** อันเป็นไปกับ

ด้วยความเบียดเบียน. ครั้นเขาทำความปรุงแต่ง (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลก อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน **ผัสสะทั้งหลาย**อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องเขาซึ่งเป็นผู้เข้าถึงโลกอันเป็นไปด้วยความเบียดเบียน **เขาอันผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาที่เป็นไปด้วยความเบียดเบียน อันเป็นทุกข์โดยส่วนเดียว ดังเช่นพวกสัตว์นรก.**

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า กรรมดำ มีวิบากดำ.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมขาว มีวิบากขาว เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ **ย่อมทำความปรุงแต่งทางกาย อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน** ย่อมทำความปรุงแต่ง**ทางวาจา** อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมทำความปรุงแต่ง**ทางใจ** อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน. ครั้นเขาทำความปรุงแต่ง (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลก อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน **ผัสสะทั้งหลาย**ที่ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลกอันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน

เขาอันผัสสะที่ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาที่ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน อันเป็นสุขโดยส่วนเดียว ดังเช่นพวกเทพสุภกิณหา.

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า กรรมขาว มีวิบากขาว.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ **ย่อมทำความปรุงแต่งทางกาย อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียนบ้าง** ย่อมทำความปรุงแต่ง**ทางวาจา** อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ย่อมทำความปรุงแต่ง**ทางใจ** อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง. ครั้นเขาทำความปรุงแต่ง (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียนบ้าง **ผัสสะทั้งหลาย**ที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียนบ้าง

ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลกอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง **เขาอันผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียนบ้างถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียนบ้าง อันเป็นเวทนาที่เป็นสุขและทุกข์เจือกัน ดังเช่นพวกมนุษย์ พวกเทพบางพวก พวกวินิบาตบางพวก.**

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ **สัมมาทิฏฐิ** (ความเห็นชอบ) **สัมมาสังกัปปะ** (ความดำริชอบ)

สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ) **สัมมากัมมันตะ** (การทำการงานชอบ) **สัมมาอาชีวะ** (การเลี้ยงชีวิตชอบ)

สัมมาวายามะ (ความพากเพียรชอบ) **สัมมาสติ** (ความระลึกชอบ) **สัมมาสมาธิ** (ความตั้งใจมั่นชอบ).

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล **กรรม ๔ อย่าง** ที่เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้รู้ทั่วกัน.

(ในสูตรนี้ ทรงแสดงกรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นที่สิ้นกรรมไว้ด้วยอริยมรรคมีองค์แปด ในสูตรอื่นทรงแสดงไว้ด้วย โพชฌงค์เจ็ดก็มี ๒๑/๓๒๒/๒๓๘. แสดงไว้ด้วยเจตนาเป็นเครื่องละกรรมดำกรรมขาว และกรรมทั้งดำทั้งขาว ก็มี ๒๑/๓๑๘/๒๓๔.).

อะไรคือกรรมเก่าและกรรมใหม่ ๐๖

–บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๑๖๖/๒๒๗–๒๓๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดงซึ่งกรรมทั้งหลายทั้งใหม่และเก่า (นวปุราณกัมม) กัมมนิโรธ และกัมมนิโรธคามินีปฏิปทา. ....

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรมเก่า (ปุราณกัมม) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **จักษุ** (ตา) .... **โสตะ** (หู) .... **ฆานะ** (จมูก) .... **ชิวหา** (ลิ้น) .... **กายะ** (กาย) .... **มนะ** (ใจ) **อันเธอทั้งหลาย พึงเห็นว่าเป็นปุราณกัมม** (กรรมเก่า) **อภิสังขตะ** (อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้น) **อภิสัญเจตยิตะ** (อันปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น) **เวทนียะ** (มีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้).

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เรียกว่า กรรมเก่า.**

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรมใหม่ (นวกัมม) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **ข้อที่บุคคลกระทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในกาลบัดนี้ อันใดอันนี้เรียกว่า กรรมใหม่.**

ภิกษุทั้งหลาย ! กัมมนิโรธ (ความดับแห่งกรรม) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **ข้อที่บุคคลถูกต้องวิมุตติเพราะความดับแห่งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันใด อันนี้เรียกว่า กัมมนิโรธ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม) เป็นอย่างไรเล่า ?

กัมมนิโรธคามินีปฏิปทานั้น คือ **อริยอัฏฐังคิกมรรค** (อริยมรรคมีองค์แปด) นี้นั่นเอง ได้แก่

สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) **สัมมาสังกัปปะ** (ความดำริชอบ)

สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ) **สัมมากัมมันตะ** (การทำการงานชอบ) **สัมมาอาชีวะ** (การเลี้ยงชีวิตชอบ)

สัมมาวายามะ (ความพากเพียรชอบ) **สัมมาสติ** (ความระลึกชอบ) **สัมมาสมาธิ** (ความตั้งใจมั่นชอบ).

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เรียกว่า กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ด้วยประการดังนี้แล (เป็นอันว่า) กรรมเก่า เราได้แสดงแล้วแก่เธอทั้งหลาย กรรมใหม่ เราก็แสดงแล้ว กัมมนิโรธ เราก็ได้แสดงแล้ว กัมมนิโรธ–คามินีปฏิปทา เราก็ได้แสดงแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กิจใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดู แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **นั่นโคนไม้ นั่นเรือนว่าง. พวกเธอจงเพียรเผากิเลส อย่าได้ประมาท อย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย. นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนของเรา แก่เธอทั้งหลาย.**

กายนี้ เป็น "กรรมเก่า" ๐๗

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๗๗/๑๔๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กายนี้ ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย และทั้งไม่ใช่ของบุคคลเหล่าอื่น.**

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมเก่า (กาย) นี้ อันเธอทั้งหลาย**พึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น** (อภิสงฺขต) **เป็นสิ่งที่ปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น** (อภิสญฺเจตยิต) **เป็นสิ่งที่มีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้** (เวทนีย).

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีของกายนั้น อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมทำไว้ในใจโดยแยบคายเป็นอย่างดีซึ่ง **ปฏิจจสมุปบาท** นั่นเทียว ดังนี้ว่า **"ด้วยอาการอย่างนี้**

เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี
เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป
ข้อนี้ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ
เพราะมีอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย
เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ

เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป

เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ

เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ

เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา

เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา

เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน

เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ

เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ

เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน

ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งอวิชชานั้น นั่นเทียว จึงมีความดับแห่งสังขาร เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ ... ฯลฯ ... ฯลฯ ... ฯลฯ ... เพราะมีความดับแห่งชาติ นั่นแล ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้ แล.

การทำกรรมทางใดมีโทษมากที่สุด ๐๘

–บาลี ม. ม. ๑๓/๕๔/๖๒.

ทีฆตปัสสีนิครนถ์
ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ท่านพระโคดม ! พระองค์เล่าย่อมบัญญัติทัณฑะ ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรมไว้เท่าไร ?

ทีฆตปัสสี ! ตถาคตจะบัญญัติว่ากรรม ๆ ดังนี้ เป็นอาจิณ.

ท่านพระโคดม ! ก็พระองค์ย่อมบัญญัติกรรม ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรมไว้เท่าไร ?

ทีฆตปัสสี ! **เราย่อมบัญญัติกรรม ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรมไว้ ๓ ประการ คือ กายกรรม ๑ วจีกรรม ๑ มโนกรรม ๑.**

ท่านพระโคดม ! ก็กายกรรมอย่างหนึ่ง วจีกรรมอย่างหนึ่ง มโนกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่หรือ ?

ทีฆตปัสสี ! กายกรรมอย่างหนึ่ง วจีกรรมอย่างหนึ่ง มโนกรรมอย่างหนึ่ง.

ท่านพระโคดม ! ก็บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกออกแล้วเป็นส่วนละอย่างต่างกัน เหล่านี้ กรรมไหน คือ กายกรรม วจีกรรม หรือมโนกรรม ที่พระองค์บัญญัติว่ามีโทษมากกว่าในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม ?

ทีฆตปัสสี ! บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกออกแล้วเป็นส่วนละอย่างต่างกันเหล่านี้

เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม

เราจะบัญญัติกายกรรม วจีกรรม ว่ามีโทษมากเหมือนมโนกรรม หามิได้.

ท่านพระโคดม ! พระองค์ตรัสว่ามโนกรรมหรือ ?

ทีฆตปัสสี ! เรากล่าวว่ามโนกรรม.

ท่านพระโคดม ! พระองค์ตรัสว่ามโนกรรมหรือ ?

ทีฆตปัสสี ! เรากล่าวว่ามโนกรรม.

ท่านพระโคดม ! พระองค์ตรัสว่ามโนกรรมหรือ ?

ทีฆตปัสสี ! เรากล่าวว่ามโนกรรม.

ทีฆตปัสสีนิครนถ์ให้พระผู้มีพระภาคทรงยืนยันในเรื่องที่ตรัสนี้ถึง ๓ ครั้ง ด้วยประการฉะนี้ แล้วลุกจากอาสนะเข้าไปหานิครนถ์นาฏบุตรถึงที่อยู่.

(จากนั้นได้มี อุบาลีคหบดี เข้ามาเพื่อสนทนาในเรื่องนี้ต่อจากฑีฆตปัสสีนิครณถ์ โดยยังมีความเห็นว่า กรรมทางกายมีโทษมากกว่ากรรมทางใจ และพระผู้มีพระภาคได้ยกอุปมา เพื่อให้เห็นเปรียบเทียบได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้)

คหบดี ! ท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็นอย่างไร ในบ้านนาลันทานี้ พึงมีบุรุษคนหนึ่งเงื้อดาบมา เขาพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาลันทานี้ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน โดยขณะหนึ่ง โดยครู่หนึ่ง. คหบดี ! ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นอย่างไร บุรุษนั้นจะสามารถทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาลันทานี้ ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน โดยขณะหนึ่ง โดยครู่หนึ่งได้หรือ ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บุรุษ ๑๐ คนก็ดี ๒๐ คนก็ดี ๓๐ คนก็ดี ๔๐ คนก็ดี ๕๐ คนก็ดี ไม่สามารถจะทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาลันทานี้ ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน โดยขณะหนึ่ง โดยครู่หนึ่งได้ พระเจ้าข้า บุรุษผู้ต่ำทรามคนเดียวจะเก่งกาจอะไรกันเล่า.

คหบดี ! ท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็นอย่างไร สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญในทางจิต พึงมาในบ้านนาลันทานี้ สมณะหรือพราหมณ์นั้น พึงกล่าวอย่างนี้ว่าเราจักทำบ้านนาลันทานี้ให้เป็นเถ้า ด้วยใจคิดประทุษร้ายครั้งเดียว. คหบดี ! ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นอย่างไร สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญในทางจิตนั้น จะสามารถทำบ้านนาลันทานี้ให้เป็นเถ้า ด้วยใจคิดประทุษร้ายครั้งเดียวได้หรือไม่หนอ ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บ้านนาลันทา ๑๐ บ้านก็ดี ๒๐ บ้านก็ดี ๓๐ บ้านก็ดี ๔๐ บ้านก็ดี ๕๐ บ้านก็ดี สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญในทางจิตนั้น ยังสามารถทำให้เป็นเถ้าได้ด้วยใจคิดประทุษร้ายครั้งเดียว แล้วบ้านนาลันทาที่ทรุดโทรมหลังเดียวคณาอะไรเล่า.

คหบดี ! ท่านจงมนสิการ ครั้นแล้วจงพยากรณ์ คำหลังกับคำก่อนก็ดี คำก่อนกับคำหลังก็ดี ของท่านไม่ต่อกันเลย...

หลักการพิจารณาว่า
กรรมชนิดนั้นควรทำหรือไม่

เมื่อจะกระทำ ๐๙

–บาลี ม. ม. ๑๓/๑๒๖/๑๒๙.

ราหุล ! เธอใคร่จะทำกรรมใดด้วยกาย พึงพิจารณากรรมนั้นเสียก่อนว่า **"กายกรรมที่เราใคร่จะกระทำนี้ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ"** ดังนี้.

ราหุล ! **ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนั้นไซร้ เธอไม่พึงกระทำกายกรรมชนิดนั้นโดยถ่ายเดียว.**

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ว่า "กายกรรมที่เราใคร่จะกระทำนี้ **ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมอันเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก"** ดังนี้

ราหุล ! **เธอพึงกระทำกายกรรมชนิดนั้น.**

เมื่อกระทำอยู่ ๑๐

–บาลี ม. ม. ๑๓/๑๒๖/๑๒๙.

ราหุล ! เมื่อเธอกระทำกรรมใด ด้วยกายอยู่ พึงพิจารณากรรมนั้นว่า **“กายกรรมที่เรากำลังกระทำอยู่นี้ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ”** ดังนี้.

ราหุล ! **ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนั้นไซร้ เธอพึงเลิกละกายกรรมชนิดนั้นเสีย.**

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ว่า **“กายกรรมที่เรากำลังกระทำอยู่นี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมอันเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก”** ดังนี้.

ราหุล ! **เธอพึงเร่งการกระทำกายกรรมชนิดนั้น.**

เมื่อกระทำแล้ว ๑๑

–บาลี ม. ม. ๑๓/๑๒๖/๑๒๙.

ราหุล ! เมื่อกระทำกรรมใดด้วยกายแล้ว พึงพิจารณากรรมนั้นว่า **"กายกรรมที่เรากระทำแล้วนี้ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ"** ดังนี้.

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนั้นไซร้ เธอพึงแสดง พึงเปิดเผย พึงกระทำให้เป็นของหงาย ซึ่งกายกรรมนั้น ในพระศาสดา หรือในเพื่อนสพรหมจารี ผู้เป็นวิญญูชนทั้งหลาย **ครั้นแสดง ครั้นเปิดเผย ครั้นกระทำให้เป็นของหงายแล้ว พึงถึงซึ่งความระวังสังวรต่อไป.**

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ว่า **"กายกรรมที่เรากระทำแล้วนี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมอันเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก"** ดังนี้.

ราหุล ! **เธอพึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์ ตามศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ทั้งกลางวัน และกลางคืนเถิด.**

(ในส่วนของวจีกรรมและมโนกรรม ก็ทรงตรัสในทำนองเดียวกัน).

ข้อควรทราบ
เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดเกี่ยว
กับเรื่องกรรม

การพยากรณ์บุคคลอื่น ทำได้หรือไม่ ๑๒

–บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๕๐/๗๕.

อานนท์ ! ... **เพราะกระแสแห่งธรรมย่อมถูกต้องบุคคล ใครเล่าจะพึงรู้เหตุนั้นได้ นอกจากตถาคต.**

อานนท์ ! เพราะเหตุนั้นแหละ **เธอทั้งหลายอย่าได้เป็นผู้ชอบประมาณในบุคคลและอย่าได้ถือประมาณในบุคคล เพราะผู้ถือประมาณในบุคคลย่อมทำลายคุณวิเศษของตน** เราหรือผู้ที่เหมือนเราพึงถือประมาณในบุคคลได้.

ทุกข์เกิดเพราะมีเหตุปัจจัย ๑๓

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๔๑/๗๖.

อานนท์ ! คราวหนึ่งเราอยู่ที่ป่าไผ่ เป็นที่ให้เหยื่อแก่กระแตใกล้กรุงราชคฤห์นี่แหละ ครั้งนั้น เวลาเช้าเราครองจีวรถือบาตร เพื่อไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ คิดขึ้นมาว่า ยังเช้าเกินไปสำหรับการบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ถ้าไฉน เราเข้าไปสู่อารามของปริพาชก ผู้เป็นเดียรถีย์เหล่าอื่นเถิด. เราได้เข้าไปสู่อารามของปริพาชก ผู้เป็นเดียรถีย์เหล่าอื่น กระทำสัมโมทนียกถาแก่กันและกัน นั่งลง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง.

อานนท์ ! ปริพาชกเหล่านั้น ได้กล่าวกะเราผู้นั่งแล้ว อย่างนี้ว่า

“ท่านโคตมะ ! มีสมณพราหมณ์บางพวก ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมย่อมบัญญัติความทุกข์ว่าเป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเอง มีสมณพราหมณ์อีกบางพวกที่กล่าวสอนเรื่องกรรม ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ผู้อื่นทำให้ มีสมณพราหมณ์อีกบางพวกที่กล่าวสอนเรื่องกรรม ย่อมบัญญัติความทุกข์ว่า ไม่ใช่ทำเองหรือใครทำให้ ก็เกิดขึ้นได้. ในเรื่องนี้ ท่านโคตมะของพวกเรา กล่าวสอนอยู่อย่างไร ? และพวกเรากล่าวอยู่อย่างไร ? จึงจะเป็นอันกล่าวตามคำที่ท่านโคตมะกล่าวแล้ว ไม่เป็นการกล่าวตู่ด้วยคำไม่จริง

แต่เป็นการกล่าวโดยถูกต้อง และสหธรรมิกบางคนที่กล่าวตาม จะไม่พลอยกลายเป็นผู้ควรถูกติเตียนไปด้วย ?” ดังนี้.

อานนท์ ! เราได้กล่าวกะปริพาชกทั้งหลายเหล่านั้นว่า

ปริพาชกทั้งหลาย !

เรากล่าวว่า ทุกข์ อาศัยเหตุปัจจัย (ของมันเองเป็นลำดับ ๆ) **เกิดขึ้น.**

มันอาศัยเหตุปัจจัยอะไรเล่า ?

อาศัยปัจจัยคือ ผัสสะ.

ผู้กล่าวอย่างนี้แล ชื่อว่ากล่าวตรงตามที่เรากล่าว.

ทาง ๒ สายที่ไม่ควรเดิน ๑๔

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๒๘/๑๖๖๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! **มีสิ่งที่แล่นดิ่งไปสุดโต่ง** (อนฺตา) **อยู่ ๒ อย่าง ที่บรรพชิตไม่ควรข้องแวะด้วย.**

สิ่งที่แล่นดิ่งไปสุดโต่งนั้นคืออะไร ?

คือ การประกอบตนพัวพันอยู่ด้วยความใคร่ในกามทั้งหลาย (กามสุขัลลิกานุโยค) **อันเป็นการกระทำที่ยังต่ำ เป็นของชาวบ้าน เป็นของชั้นบุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยเจ้า ไม่ประกอบด้วยประโยชน์**

และการประกอบความเพียรในการทรมานตนให้ลำบาก (อัตตกิลมถานุโยค) **อันนำมาซึ่งความทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยเจ้า ไม่ประกอบด้วยประโยชน์สองอย่างนี้แล.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง** (มัชฌิมาปฏิปทา) **ที่ไม่ดิ่งไปหาสิ่งสุดโต่งสองอย่างนั้น เป็นข้อปฏิบัติที่ตถาคตได้ตรัสรู้เฉพาะแล้ว เป็นข้อปฏิบัติ**

ทำให้เกิดจักษุ เป็นข้อปฏิบัติทำให้เกิดญาณ เป็นไป เพื่อความสงบ เพื่อความรู้อันยิ่ง เพื่อความตรัสรู้พร้อม เพื่อนิพพาน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง ที่ไม่ดิ่งไปหาที่สุดโต่งสองอย่างนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **ข้อปฏิบัติอันเป็นทางสายกลาง นั้นคือ ข้อปฏิบัติอันเป็นหนทางอันประเสริฐ ประกอบอยู่ ด้วยองค์แปดประการ นี่เอง.**

แปดประการ คืออะไรเล่า ? คือ

สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ

สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

บาปกรรมเก่า ไม่อาจสิ้นได้ ด้วยการทรมานตนเอง ๑๕

–บาลี มู. ม. ๑๒/๑๘๔/๒๑๙.

มหานาม ! คราวหนึ่ง เราอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์ ครั้งนั้นพวกนิครนถ์เป็นอันมาก ประพฤติวัตรยืนอย่างเดียว งดการนั่ง อยู่ ณ ที่กาฬสิลา ข้างภูเขาอิสิคิลิ ต่างประกอบความเพียรแรงกล้าเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าแข็งแสบเผ็ด. มหานาม ! ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น เราออกจากที่เร้นแล้ว ไปสู่กาฬสิลา ข้างภูเขาอิสิคิลิ อันพวกนิครนถ์ประพฤติวัตรอยู่ ได้กล่าวกะพวกนิครนถ์เหล่านั้นว่า

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย !

เพราะอะไรหนอ พวกท่านทั้งหลายจึงประพฤติยืน ไม่นั่ง ประกอบความเพียรได้รับเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าแข็งแสบเผ็ด ?” ดังนี้.

มหานาม ! นิครนถ์เหล่านั้นได้กล่าวกะเราว่า

"ท่านผู้มีอายุ ! ท่านนิครนถนาฏบุตร เป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวง เห็นสิ่งทั้งปวง ได้ยืนยันญาณทัสสนะของตนเอง โดยไม่มีการยกเว้น ว่า เมื่อเราเดินอยู่ ยืนอยู่ หลับอยู่ ตื่นอยู่ ก็ตาม ญาณทัสสนะของเรา ย่อมปรากฏติดต่อกันไม่ขาดสาย" ดังนี้. ท่านนิครนถนาฏบุตรนั้น กล่าวไว้อย่างนี้ว่า "นิครนถ์ผู้เจริญ ! บาปกรรมในกาลก่อนที่ได้ทำไว้ มีอยู่แล พวกท่านจงทำลาย กรรมนั้นให้สิ้นไป ด้วยทุกรกิริยาอันแสบเผ็ดนี้ อนึ่ง เพราะการสำรวม กาย วาจา ใจ ในบัดนี้ ย่อมชื่อว่าไม่ได้กระทำกรรม อันเป็นบาปอีกต่อไป. เพราะการเผาผลาญกรรมเก่าไม่มีเหลือ และเพราะการไม่กระทำกรรมใหม่ กรรมต่อไปก็ขาดสาย เพราะกรรมขาดสาย ก็สิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรม ก็สิ้นทุกข์ เพราะสิ้นทุกข์ ก็สิ้นเวทนา เพราะสิ้นเวทนา ทุกข์ทั้งหมด ก็เหือดแห้งไป ดังนี้. คำสอนของท่านนาฏบุตรนั้น เป็นที่ชอบใจและควรแก่เรา และพวกเราก็เป็นผู้พอใจต่อคำสอนนั้นด้วย" ดังนี้.

มหานาม ! เราได้กล่าวคำนี้กะนิครนถ์เหล่านั้นสืบไปว่า

"ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย **รู้อยู่หรือว่า พวกเราทั้งหลาย ได้มีแล้วในกาลก่อน หรือว่ามิได้มี ?**".

"ไม่ทราบเลยท่าน !".

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย รู้อยู่หรือว่า พวกเราทั้งหลาย ได้ทำกรรมที่เป็นบาปแล้ว ในกาลก่อนหรือว่าพวกเราไม่ได้ทำแล้ว ?”.

“ไม่ทราบเลยท่าน !”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย รู้อยู่หรือว่า พวกเราทั้งหลาย ได้ทำกรรมที่เป็นบาปอย่างนี้ ๆ ในกาลก่อน ?”.

“ไม่ทราบเลยท่าน !”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย รู้อยู่หรือว่า (ตั้งแต่ทำตบะมา) ทุกข์มีจำนวนเท่านี้ ๆ ได้สิ้นไปแล้ว และจำนวนเท่านี้ ๆ จะสิ้นไปอีก หรือว่า ถ้าทุกข์สิ้นไปอีกจำนวนเท่านี้ ทุกข์ก็จักไม่มีเหลือ ?”.

“ไม่ทราบได้เลยท่าน !”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย รู้อยู่หรือว่า อะไรเป็นการละเสียซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศล และ ทำสิ่งที่เป็นกุศลให้เกิดขึ้นได้ในภพปัจจุบันนี้ ?”.

“ไม่เข้าใจเลยท่าน !”.

มหานาม ! เราได้กล่าวคำนี้ กะนิครนถ์เหล่านั้นสืบไปว่า

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ดังได้ฟังแล้วว่า ท่านทั้งหลาย ไม่รู้อยู่ ว่าเราทั้งหลายได้มีแล้วในกาลก่อน หรือไม่ได้มีแล้วในกาลก่อน ...ฯลฯ... อะไรเป็นการละเสีย ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลแล้ว และทำสิ่งที่เป็นกุศลให้เกิดขึ้นได้ ในภพปัจจุบันนี้. ครั้นเมื่อไม่รู้อย่างนี้แล้ว (น่าจะเห็นว่า) **ชนทั้งหลายเหล่าใดในโลก ที่เป็นพวกพรานมีฝ่ามือคร่ำไปด้วยโลหิต มีการงานอย่างกักขฬะ ภายหลังมาเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ย่อมบรรพชาในพวกนิครนถ์ทั้งหลายละกระมัง ?”.**

สุข-ทุกข์ ที่ได้รับ ไม่ใช่ผลของกรรมเก่าอย่างเดียว ๑๖

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๗/๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวกะพวกนิครนถ์นั้นต่อไปอีกอย่างนี้ว่า

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! **พวกท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมัยใด พวกท่านมีความพยายามแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้นพวกท่านย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า แต่สมัยใด พวกท่านไม่มีความพยายามแรงกล้า ไม่มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกท่านย่อมไม่เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า**”.

พวกนิครนถ์รับว่า

“พระโคดมผู้มีอายุ ! สมัยใด พวกข้าพเจ้ามีความพยายามแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกข้าพเจ้าย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า

สมัยใด พวกข้าพเจ้าไม่มีความพยายามแรงกล้า สมัยนั้น พวกข้าพเจ้าย่อมไม่เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! เท่าที่พูดกันมานี้ เป็นอันว่า สมัยใด พวกท่านมีความพยายามแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกท่านย่อมเสวยเวทนา อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า แต่สมัยใด พวกท่านไม่มีความพยายามแรงกล้า ไม่มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกท่านย่อมไม่เสวยเวทนา อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ไม่เป็นการสมควรแก่ท่านผู้เป็นนิครนถ์ ทั้งหลายที่จะกล่าวว่า บุคคลเรานี้ย่อมเสวยเวทนาอย่างใด อย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี ทั้งหมดนั้น เป็นเพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อน และว่าเพราะหมดกรรมเก่าด้วยตบะ และเพราะการไม่ทำ กรรมใหม่ กระแสแห่งกรรมต่อไปก็ไม่มี เพราะกระแส แห่งกรรมต่อไปไม่มี ก็สิ้นทุกข์ เพราะสิ้นทุกข์ ก็สิ้นเวทนา เพราะสิ้นเวทนา ทุกข์ทั้งปวงก็สูญสิ้นไป ดังนี้”.

"ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย! ถ้าสมัยใด พวกท่านมีความพยายามแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้นเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความเพียรพยายามนั้นก็ยังตั้งอยู่ แม้เมื่อใด พวกท่านไม่มีความพยายามแรงกล้า ไม่มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้นเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามพึงหยุดได้เอง เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกนิครนถ์ผู้มีอายุก็ควรกล่าวได้ว่า บุคคลเรานี้ย่อมเสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี ทั้งหมดนั้นเป็นเพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อนและว่าเพราะหมดกรรมเก่าด้วยตบะ และเพราะการไม่ทำกรรมใหม่ กระแสแห่งกรรมต่อไปก็ไม่มี เพราะกระแสแห่งกรรมต่อไปไม่มี ก็สิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรม ก็สิ้นทุกข์ เพราะสิ้นทุกข์ ก็สิ้นเวทนา เพราะสิ้นเวทนา ทุกข์ทั้งปวงก็สูญสิ้นไป ดังนี้".

"ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! **ก็เพราะเหตุที่สมัยใด พวกท่านมีความพยายามแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกท่านจึงเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า แต่สมัยใด**

พวกท่านไม่มีความพยายามแรงกล้า ไม่มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกท่านจึงไม่เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า พวกท่านนั้นเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความเพียรเองทีเดียว ย่อมเชื่อผิดไป เพราะอวิชชา คือความไม่รู้ เพราะความหลงว่าบุคคลเรานี้ ย่อมเสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี ข้อนั้นทั้งหมดเป็นเพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อน และว่าเพราะหมดกรรมเก่าด้วยตบะ และเพราะไม่ทำกรรมใหม่ กระแสแห่งกรรมต่อไปก็ไม่มี เพราะกระแสแห่งกรรมต่อไปไม่มี ก็สิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรม ก็สิ้นทุกข์ เพราะสิ้นทุกข์ ก็สิ้นเวทนาเพราะสิ้นเวทนา ทุกข์ทั้งปวงก็สูญสิ้นไป ดังนี้”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรามีถ้อยคำและความเห็นแม้อย่างนี้แล จึงไม่เล็งเห็นการโต้ตอบ ถ้อยคำและความเห็นอันชอบด้วยเหตุอะไร ๆ ในพวกนิครนถ์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวกะพวกนิครนถ์นั้นต่อไปอีกอย่างนี้ว่า

"ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของให้ผลในปัจจุบัน ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลในอนาคต ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด".

พวกนิครนถ์นั้นกล่าวว่า

"ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย".

"และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของให้ผลในอนาคต ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลในปัจจุบัน ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด".

"ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย".

"ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของให้ผลเป็นสุข ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลเป็นทุกข์ ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด".

"ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย".

"และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของให้ผลเป็นทุกข์ ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลเป็นสุข ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด".

"ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย".

"ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว ขอกรรมนั้นอย่าพึงให้ผลเสร็จสิ้น ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด".

"ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย".

"และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของให้ผลยังไม่เสร็จสิ้น ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลเสร็จสิ้น ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด".

"ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย".

"ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของให้ผลมาก ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลน้อย ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด".

"ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย".

“และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของให้ผลน้อย ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลมาก ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของให้ผล ขอกรรมนั้นจงเป็นของอย่าให้ผล ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย”.

“และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า กรรมใดเป็นของไม่ให้ผล ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผล ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้หามิได้เลย”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! เท่าที่พูดกันมานี้ เป็นอันว่า พวกท่าน**จะพึงปรารถนาไม่ได้** ดังนี้ว่า กรรมใดเป็นของให้ผลในปัจจุบัน ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลในอนาคต ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลในอนาคต ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลในปัจจุบัน ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลเป็นสุข

ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลเป็นทุกข์ ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลเป็นทุกข์ ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลเป็นสุข ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว ขอกรรมนั้นอย่าพึงให้ผลเสร็จ ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลยังไม่เสร็จสิ้น ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลเสร็จสิ้น ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลมาก ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลน้อย ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลน้อย ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลมาก ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผล ขอกรรมนั้นจงเป็นของอย่าให้ผล ... ว่ากรรมใดเป็นของไม่ให้ผล ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผล ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด เมื่อเป็นเช่นนี้ **ความพยายามของพวกนิครนถ์ผู้มีอายุก็ไร้ผล ความเพียรก็ไร้ผล**”.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกนิครนถ์มีถ้อยคำ และความเห็นอย่างนี้ การกล่าวก่อนและการกล่าวตาม ๑๐ ประการอันชอบด้วยเหตุของพวกนิครนถ์ **ผู้มีถ้อยคำและความเห็นอย่างนี้ย่อมถึงฐานะน่าตำหนิ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในก่อน พวกนิครนถ์ต้องเป็นผู้ทำกรรมชั่วไว้ก่อนแน่ ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวยเวทนา

อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ เห็นปานนี้ ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่อิศวรเนรมิตให้ พวกนิครนถ์ต้องเป็นผู้ถูกอิศวรชั้นเลวเนรมิตมาแน่ ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ เห็นปานนี้ ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่มีความบังเอิญ พวกนิครนถ์ต้องเป็นผู้มีความบังเอิญชั่วแน่ ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบ เห็นปานนี้ ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งอภิชาติ พวกนิครนถ์ต้องเป็นผู้มีอภิชาติเลวแน่ ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ เห็นปานนี้ ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน พวกนิครนถ์ต้องเป็นผู้มีความพยายามในปัจจุบันเลวแน่ ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบเห็นปานนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในก่อน พวกนิครนถ์ต้องน่าตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อน พวกนิครนถ์ก็ต้องน่าตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่อิศวรเนรมิตให้

พวกนิครนถ์ต้องน่าตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่อิศวรเนรมิตให้ พวกนิครนถ์ก็ต้องน่าตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่มีความบังเอิญ พวกนิครนถ์ต้องน่าตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่มีความบังเอิญ พวกนิครนถ์ก็ต้องน่าตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งอภิชาติ พวกนิครนถ์ต้องน่าตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งอภิชาติ พวกนิครนถ์ก็ต้องน่าตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน พวกนิครนถ์ต้องน่าตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน พวกนิครนถ์ก็ต้องน่าตำหนิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกนิครนถ์มีถ้อยคำ และความเห็นอย่างนี้ การกล่าวก่อนและการกล่าวตาม ๑๐ ประการ อันชอบด้วยเหตุของพวกนิครนถ์ ผู้มีถ้อยคำและความเห็นอย่างนี้ **ย่อมถึงฐานะน่าตำหนิ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ความพยายามไร้ผล ความเพียรไร้ผล อย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ก็อย่างไร ความพยายามจึงจะมีผล ความเพียรจึงจะมีผล.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภิกษุในธรรมวินัยนี้**
ไม่เอาทุกข์ทับถมตนที่ไม่มีทุกข์ทับถม ๑
ไม่สละความสุขที่เกิดโดยธรรม ๑
ไม่เป็นผู้หมกมุ่นในความสุขนั้น ๑
เธอย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า
ถึงเรานี้จักยังมีเหตุแห่งทุกข์
เมื่อเริ่มตั้งความเพียร วิราคะย่อมมีได้
อนึ่ง ถึงเรานี้จะยังมีเหตุแห่งทุกข์
เมื่อวางเฉย บำเพ็ญอุเบกขาอยู่ วิราคะก็ย่อมมีได้
เธอนั้นจึงเริ่มตั้งความเพียร
และบำเพ็ญอุเบกขาอยู่
ด้วยการทำเช่นนี้
ทุกข์นั้นก็เป็นอันเธอสลัดได้แล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นดังนี้ว่า

เมื่อเราอยู่ตามสบาย
อกุศลธรรมย่อมเจริญยิ่ง กุศลธรรมย่อมเสื่อม
แต่เมื่อเราดำรงตนอยู่ในความลำบาก
อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญยิ่ง
อย่ากระนั้นเลย
เราพึงดำรงตนอยู่ในความลำบากเถิด
เธอนั้นจึงดำรงตนอยู่ในความลำบาก
เมื่อเธอดำรงตนอยู่ในความลำบากอยู่
อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญยิ่ง
สมัยต่อมา
เธอไม่ต้องดำรงตนอยู่ในความลำบากอีก
เพราะเหตุว่า ประโยชน์ที่เธอหวังนั้น
สำเร็จแล้วตามที่เธอประสงค์.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความพยายามมีผล ความเพียรมีผล แม้อย่างนี้.**

ลัทธิความเชื่อผิด ๆ
เกี่ยวกับกรรม ๓ แบบ

ลัทธิที่เชื่อว่าสุขและทุกข์ เกิดจากกรรมเก่าอย่างเดียว ๑๗

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๒๒/๕๐๑.

ภิกษุทั้งหลาย !

ลัทธิ ๓ ลัทธิเหล่านี้ มีอยู่ เป็นลัทธิซึ่งแม้บัณฑิตจะพากันไตร่ตรอง จะหยิบขึ้นตรวจสอบ จะหยิบขึ้นวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างไร แม้จะบิดผันกันมาอย่างไร ก็ชวนให้น้อมไปเพื่อการไม่ประกอบกรรมที่ดีงามอยู่นั่นเอง.

ภิกษุทั้งหลาย !

ลัทธิ ๓ ลัทธินั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

๓ ลัทธิคือ

(๑) สมณะและพราหมณ์บางพวก มีถ้อยคำและความเห็นว่า **“บุรุษบุคคลใด ๆ ก็ตาม ที่ได้รับสุข รับทุกข์ หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้น เป็นเพราะกรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน”** ดังนี้.

(๒) สมณะและพราหมณ์บางพวก มีถ้อยคำและความเห็นว่า **“บุรุษบุคคลใด ๆ ก็ตาม ที่ได้รับสุข รับทุกข์**

หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้น เป็นเพราะการบันดาลของเจ้าเป็นนาย” ดังนี้.

(๓) สมณะและพราหมณ์บางพวก มีถ้อยคำและความเห็นว่า **“บุรุษบุคคลใด ๆ ก็ตาม ที่ได้รับสุข รับทุกข์ หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้น ไม่มีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเลย”** ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในบรรดาลัทธิทั้ง ๓ นั้น สมณพราหมณ์พวกใด มีถ้อยคำและความเห็นว่า **“บุคคลได้รับสุข หรือทุกข์ หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ เพราะกรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อนอย่างเดียว” มีอยู่**

เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น แล้วสอบถามความที่เขายังยืนยันอยู่ดังนั้นแล้ว เรากล่าวกะเขาว่า “ถ้ากระนั้น คนที่ฆ่าสัตว์ ... ลักทรัพย์ ... ประพฤติผิดพรหมจรรย์ ... พูดเท็จ ... พูดคำหยาบ ... พูดยุให้แตกกัน ... พูดเพ้อเจ้อ ... มีใจละโมบเพ่งเล็ง ... มีใจพยาบาท ... มีความเห็นวิปริตเหล่านี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง (ในเวลานี้) นั่นก็ต้องเป็นเพราะกรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน.

เมื่อมัวแต่ถือเอา
กรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน
มาเป็นสาระสำคัญดังนี้แล้ว
คนเหล่านั้นก็ไม่มีความอยากทำ
หรือความพยายามทำในข้อที่ว่า
สิ่งนี้ควรทำ (กรณียกิจ)
สิ่งนี้ไม่ควรทำ (อกรณียกิจ) อีกต่อไป.
เมื่อกรณียกิจและอกรณียกิจ
ไม่ถูกทำหรือถูกละเว้นให้จริง ๆ จัง ๆ กันแล้ว
คนพวกที่ไม่มีสติคุ้มครองตนเหล่านั้น
ก็ไม่มีอะไรที่จะมาเรียกตนว่า
เป็นสมณะอย่างชอบธรรมได้” ดังนี้.

ลัทธิที่เชื่อว่าสุขและทุกข์ เกิดจากเทพเจ้าบันดาลให้ ๑๘

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๒๓/๕๐๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในบรรดาลัทธิทั้ง ๓ นั้น สมณพราหมณ์พวกใดมีถ้อยคำและความเห็นว่า **"บุคคลได้รับสุขหรือทุกข์ หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้นเป็นเพราะอิศวรเนรมิตให้** (อิสฺสรนิมฺมานเหตูติ)**" ดังนี้ มีอยู่**

เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น แล้วสอบถามความที่เขายังยืนยันอยู่ดังนั้นแล้ว เรากล่าวกะเขาว่า "ถ้ากระนั้น (ในบัดนี้) คนที่ฆ่าสัตว์ ... ลักทรัพย์ ... ประพฤติผิดพรหมจรรย์ ... พูดเท็จ ... พูดคำหยาบ ... พูดยุให้แตกกัน ... พูดเพ้อเจ้อ ... มีใจละโมบเพ่งเล็ง ... มีใจพยาบาท มีความเห็นวิปริตเหล่านี้ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ นั่นก็ต้องเป็นเพราะการเนรมิตของอิศวรด้วย.

เมื่อมัวแต่ถือเอา
การเนรมิตของอิศวร
มาเป็นสาระสำคัญดังนี้แล้ว
คนเหล่านั้นก็ไม่มีความอยากทำ
หรือความพยายามทำในข้อที่ว่า
สิ่งนี้ควรทำ (กรณียกิจ)
สิ่งนี้ไม่ควรทำ (อกรณียกิจ) อีกต่อไป.
เมื่อกรณียกิจและอกรณียกิจ
ไม่ถูกทำหรือถูกละเว้นให้จริง ๆ จัง ๆ กันแล้ว
คนพวกที่ไม่มีสติคุ้มครองตนเหล่านั้น
ก็ไม่มีอะไรที่จะมาเรียกตนว่า
เป็นสมณะอย่างชอบธรรมได้” ดังนี้.

ลัทธิที่เชื่อว่าสุขและทุกข์เกิดขึ้นเองลอย ๆ ไม่มีอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ๑๙

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๒๔/๕๐๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในบรรดาลัทธิทั้ง ๓ นั้น สมณพราหมณ์พวกใด มีถ้อยคำและความเห็นว่า **“บุคคลได้รับสุข หรือทุกข์ หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้นไม่มีอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเลย”** ดังนี้ มีอยู่

เราเข้าไปหาสมณะพราหมณ์เหล่านั้น แล้วสอบถามความที่เขายังยืนยันอยู่ดังนั้นแล้ว เรากล่าวกะเขาว่า “ถ้ากระนั้น (ในบัดนี้) คนที่ฆ่าสัตว์ ... ลักทรัพย์ ... ประพฤติผิดพรหมจรรย์ ... พูดเท็จ ... พูดคำหยาบ ... พูดยุให้แตกกัน ... พูดเพ้อเจ้อ ... มีใจละโมบเพ่งเล็ง ... มีใจพยาบาท ... มีความเห็นวิปริตเหล่านี้ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่นั่นก็ต้องไม่มีอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเลยด้วย.

เมื่อมัวแต่ถือเอา
ความไม่มีอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเลย
มาเป็นสาระสำคัญดังนี้แล้ว
คนเหล่านั้นก็ไม่มีความอยากทำ
หรือความพยายามทำในข้อที่ว่า
สิ่งนี้ควรทำ (กรณียกิจ)
สิ่งนี้ไม่ควรทำ (อกรณียกิจ) อีกต่อไป.
เมื่อกรณียกิจและอกรณียกิจ
ไม่ถูกทำหรือถูกละเว้นให้จริง ๆ จัง ๆ กันแล้ว
คนพวกที่ไม่มีสติคุ้มครองตนเหล่านั้น
ก็ไม่มีอะไรที่จะมาเรียกตนว่า
เป็นสมณะอย่างชอบธรรมได้” ดังนี้.

เชื่อว่า "กรรม" ไม่มี อันตรายอย่างยิ่ง ๒๐

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๓๖๙/๕๗๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในบรรดาผ้าที่ทอด้วยสิ่งที่เป็นเส้น ๆ กันแล้ว ผ้าเกสกัมพล (ผ้าทอด้วยผมคน) นับว่าเป็นผ้าเลวที่สุด. ผ้าเกสกัมพลนี้ เมื่ออากาศหนาว มันก็เย็นจัด เมื่ออากาศร้อน มันก็ร้อนจัด. สีก็ไม่งาม กลิ่นก็เหม็น เนื้อก็กระด้าง ข้อนี้เป็นฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! **ในบรรดาลัทธิต่าง ๆ ของเหล่าปุถุสมณะ** (สมณะอื่นทั่วไป) **แล้ว ลัทธิมักขลิวาท นับว่าเป็นเลวที่สุด ฉันนั้น.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **มักขลิโมฆบุรุษนั้น มีถ้อยคำและหลักความเห็นว่า "กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี"**

(คือในโลกนี้ อย่าว่าแต่จะมีผลกรรมเลย แม้แต่ตัวกรรมเองก็ไม่มี ทำอะไรเท่ากับไม่ทำ ในส่วนของกิริยาและความเพียร ก็มีนัยเช่นเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! **แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่เคยมีแล้วในอดีตกาลนานไกล ท่านเหล่านั้นก็ล้วน**

แต่เป็นผู้กล่าวว่า มีกรรม มีกิริยา มีวิริยะ. มักขลิโมฆบุรุษย่อมคัดค้านพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นว่า ไม่มีกรรม ไม่มีกิริยา ไม่มีวิริยะ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่จักมีมาในอนาคตกาลนานไกลข้างหน้า ท่านเหล่านั้นก็ล้วนแต่เป็นผู้กล่าวว่า มีกรรม มีกิริยา มีวิริยะ.** มักขลิโมฆบุรุษ ย่อมคัดค้านพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นว่า ไม่มีกรรม ไม่มีกิริยา ไม่มีวิริยะ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ในกาละนี้ แม้เราเองผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธะก็เป็นผู้กล่าวว่า มีกรรม มีกิริยา มีวิริยะ.** มักขลิโมฆบุรุษ ย่อมคัดค้านเราว่า ไม่มีกรรม ไม่มีกิริยา ไม่มีวิริยะ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **คนเขาวางเครื่องดักปลา ไว้ที่ปากแม่น้ำ ไม่ใช่เพื่อความเกื้อกูล แต่เพื่อความทุกข์ ความวอดวาย ความฉิบหาย แก่พวกปลาทั้งหลาย ฉันใด**

มักขลิโมฆบุรุษ เกิดขึ้นในโลก เป็นเหมือนกับผู้วางเครื่องดักมนุษย์ไว้ ไม่ใช่เพื่อความเกื้อกูล แต่เพื่อความทุกข์ ความวอดวาย ความฉิบหาย แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นอันมาก ฉันนั้น.

ผลของกรรม

แบ่งโดยระยะเวลาให้ผลของกรรม

ระยะเวลาการให้ผลของกรรม ๒๑

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๖๕/๓๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! **วิบาก** (ผลแห่งการกระทำ) **แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! **เรากล่าววิบากแห่งกรรมทั้งหลายว่ามีอยู่ ๓ อย่าง คือ**

(๑) วิบากในทิฏฐธรรม (คือทันควัน)

(๒) วิบากในอุปปัชชะ (คือในเวลาต่อมา)

(๓) วิบาก ในอปรปริยายะ (คือในเวลาต่อมาอีก).

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เรากล่าวว่า วิบากแห่งกรรมทั้งหลาย.**

ผลของกรรม

แบ่งโดยผลที่ได้รับ

ผู้ฉลาดในเรื่องวิบากแห่งกรรม ๒๒

–บาลี ม. ม. ๑๓/๖๔๔/๗๐๗.

วาเสฏฐะ ! ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยการรักษาโคเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นชาวนา ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยศิลปมากอย่าง ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นศิลปิน ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยการค้าขายเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นพ่อค้า ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยการรับใช้ผู้อื่น ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นคนรับใช้ ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยของที่เขาไม่ให้เลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นี้เป็นโจร ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยศาตราวุธเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นทหาร ไม่ใช่พวกพราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยการงานของปุโรหิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นเจ้าหน้าที่การบูชา ไม่ใช่พราหมณ์

วาเสฏฐะ ! อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดปกครองบ้านและเมือง ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นี้เป็นพระราชา ไม่ใช่พราหมณ์

และเราก็ไม่เรียกบุคคลผู้เกิดในกำเนิดไหน ๆ หรือเกิดจากมารดาว่าเป็นพราหมณ์ บุคคลถึงจะเรียกกันว่าท่านผู้เจริญ ผู้นั้นก็ยังเป็นผู้มีกิเลสเครื่องกังวลอยู่นั่นเอง

เราเรียก บุคคลผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ผู้ไม่ยึดมั่นนั้นว่า เป็นพราหมณ์ ผู้ใดแลตัดสังโยชน์ทั้งปวงได้แล้วไม่สะดุ้ง เราเรียก ผู้นั้นผู้ล่วงกิเลสเครื่องข้อง ไม่ประกอบด้วยสรรพกิเลส ว่าเป็น พราหมณ์...

บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติ **(กำเนิด)** ก็หามิได้ จะมิใช่พราหมณ์เพราะชาติ (กำเนิด) ก็หามิได้

บุคคลเป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรม ไม่เป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรม
บุคคลเป็นชาวนา ก็เพราะกรรม เป็นศิลปิน ก็เพราะกรรม
บุคคลเป็นพ่อค้า ก็เพราะกรรม เป็นคนรับใช้ ก็เพราะกรรม
บุคคลแม้เป็นโจร ก็เพราะกรรม เป็นนักรบ ก็เพราะกรรม
บุคคลเป็นปุโรหิต ก็เพราะกรรม แม้เป็นพระราชา ก็เพราะกรรม

บัณฑิตทั้งหลายย่อมเห็นซึ่งกรรมนั้น ตามที่เป็นจริงอย่างนี้. ชื่อว่าเป็นผู้เห็นซึ่งปฏิจจสมุปบาท เป็นผู้ฉลาดในเรื่องวิบากแห่งกรรม.

โลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม. สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นเครื่องรึงรัด เหมือนลิ่มสลักขันยึดรถที่กำลังแล่นไปอยู่.

สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กระทำกรรมใดไว้ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น.

เหตุให้ได้ความเป็นผู้มีรูปงาม มีทรัพย์มากและสูงศักดิ์ ๒๓

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒๗๘/๑๙๗.

มัลลิกา ! มาตุคามบางคนในโลกนี้ไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ เป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์และเป็นผู้มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจอิจฉา ในลาภ–สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น ถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้กลับมาเกิดในชาติใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์.

ผลของให้ทานแบบต่าง ๆ | ๒๔

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๙๒/๑๔๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปปุริสทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการอย่างไรเล่า ? คือ

๑. ย่อมให้ทานด้วยศรัทธา

๒. ย่อมให้ทานโดยเคารพ

๓. ย่อมให้ทานโดยกาลอันควร

๔. เป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทาน

๕. ย่อมให้ทานไม่กระทบตนและไม่กระทบผู้อื่น

ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษ

(๑) ครั้นให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก และเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดูน่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

(๒) ครั้นให้ทานโดยเคารพแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก และเป็นผู้มีบุตรภรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน เป็นผู้เชื่อฟังเงี่ยโสตลงสดับคำสั่ง ตั้งใจใคร่รู้ ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

(๓) ครั้นให้ทานโดยกาลอันควรแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก และย่อมเป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

(๔) ครั้นเป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก และเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้น ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

(๕) ครั้นให้ทานไม่กระทบตนและไม่กระทบผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก และย่อมเป็นผู้มีโภคทรัพย์ไม่มีภยันตรายมาแต่ที่ไหน ๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แลสัปปุริสทาน ๕ ประการ.

กรรมที่ทำให้ได้รับผลเป็นความไม่ตกต่ำ ๒๕

–บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๒๔๐/๒๐๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! แต่ชาติที่แล้วมาแต่อดีต ตถาคตได้เคยเจริญเมตตาภาวนาตลอด ๗ ปี จึงไม่เคยมาบังเกิดในโลกมนุษย์นี้ ตลอด ๗ สังวัฏฏกัปป์ และวิวัฏฏกัปป์. ในระหว่างกาลอันเป็นสังวัฏฏกัปป์นั้น เราได้บังเกิดในอาภัสสรพรหม. ในระหว่างกาลอันเป็นวิวัฏฏกัปป์นั้น เราก็ได้อยู่พรหมวิมานอันว่างเปล่าแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกัปป์นั้น **เราได้เคยเป็นพรหม ได้เคยเป็นมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่** ไม่มีใครครอบงำได้ เป็นผู้เห็นสิ่งทั้งปวงโดยเด็ดขาด เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เราได้เคยเป็นสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดา นับได้ ๓๖ ครั้ง เราได้เคยเป็นราชาจักรพรรดิผู้ประกอบด้วยธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม มีแว่นแคว้นจดมหาสมุทรทั้งสี่เป็นที่สุด** เป็นผู้ชนะแล้วอย่างดี มีชนบทอันบริบูรณ์ประกอบด้วยแก้วเจ็ดประการ นับด้วยร้อย ๆ ครั้ง ทำไมจะต้องกล่าวถึงความเป็นราชาตามธรรมดาด้วย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ผลวิบากแห่งกรรมอะไรของเราหนอ ที่ทำให้เราเป็นผู้มีฤทธิ์มากถึงอย่างนี้ มีอานุภาพมากถึงอย่างนี้ ในครั้งนั้น ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ผลวิบากแห่งกรรม ๓ อย่างนี้แล ที่ทำให้เรามีฤทธิ์มากถึงอย่างนี้ มีอานุภาพมากถึงอย่างนี้**

วิบากแห่งกรรม ๓ อย่าง ในครั้งนั้น คือ

(๑) ผลวิบากแห่งทาน (การให้)

(๒) ผลวิบากแห่งทมะ (การบีบบังคับใจ)

(๓) ผลวิบากแห่งสัญญมะ (การสำรวมระวัง)

ดังนี้.

เหตุที่ทำให้มนุษย์เกิดมาแตกต่างกัน ๒๖

–บาลี อุปริ. ม. ๑๔/ ๓๗๖ /๕๗๙.

สุภมาณพ โตเทยยบุตร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! อะไรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พวกมนุษย์ที่เกิดเป็นมนุษย์อยู่ ปรากฏความเลวและความประณีต คือ มนุษย์ทั้งหลายย่อมปรากฏมีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคมาก มีโรคน้อย มีผิวพรรณทราม มีผิวพรรณงาม มีศักดาน้อย มีศักดามาก มีโภคะน้อย มีโภคะมาก เกิดในสกุลต่ำ เกิดในสกุลสูง ไร้ปัญญา มีปัญญา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! อะไรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้พวกมนุษย์ที่เกิดเป็นมนุษย์อยู่ ปรากฏความเลวและความประณีต”.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มาณพ ! **สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้.**

“ข้าพระองค์ย่อมไม่ทราบเนื้อความโดยพิสดารของอุเทศที่พระโคดมผู้เจริญตรัสโดยย่อมิได้จำแนกเนื้อความโดยพิสดารนี้ได้ ขอพระโคดมผู้เจริญ ! ได้โปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยประการที่ข้าพระองค์จะพึงทราบเนื้อความแห่งอุเทศนี้โดยพิสดารด้วยเถิด”.

มาณพ ! ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจะกล่าวต่อไป

สุภมาณพ โตเทยยบุตร ทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า

“ชอบแล้ว พระเจ้าข้า ! ”.

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสดังนี้ว่า

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วง เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหัตประหาร ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุสั้น.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีอายุสั้นนี้คือ เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วง เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหัตประหาร ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศัสตราได้ มีความละอาย ถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีอายุยืน.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีอายุยืนนี้คือ ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศัสตราได้ มีความละอาย ถึงความเอ็นดูอนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มีปกติเบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ

หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศัสตรา เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรคมาก.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโรคมากนี้ คือ เป็นผู้มีปกติเบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศัสตรา.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มีปกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศัสตรา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรคน้อย.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโรคน้อยนี้ คือ เป็นผู้มีปกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศัสตรา.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่าเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท มาดร้าย ทำความโกรธ ความร้าย และความขึ้งเคียดให้ปรากฏ เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีผิวพรรณทราม.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีผิวพรรณทรามนี้ คือ เป็นคนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่าเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท มาดร้าย ทำความโกรธ ความร้าย และความขึ้งเคียดให้ปรากฏ.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่มาดร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย และความขึ้งเคียดให้ปรากฏ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป

ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนน่าเลื่อมใส.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเป็นผู้น่าเลื่อมใสนี้ คือ เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่มาดร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย ความขึ้งเคียดให้ปรากฏ.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม มีใจริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีศักดาน้อย.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีศักดาน้อยนี้ คือ มีใจริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้ พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีศักดามาก.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีศักดามากนี้ คือ มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมไม่เป็นผู้ให้ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีโภคะน้อย.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโภคะน้อยนี้ คือ ไม่ให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมเป็นผู้ให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโภคะมาก.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโภคะมากนี้ คือ ให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนกระด้างเย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ไม่ลุกรับคนที่ควรลุกรับ ไม่ให้อาสนะ

แก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเกิดในสกุลต่ำนี้ คือ เป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ไม่ลุกรับคนที่ควรลุกรับ ไม่ให้อาสนะ แก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลุกรับคนที่ควรลุกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควร

แก่ทาง สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลสูง.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเกิดในสกุลสูงนี้ คือ เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลุกรับคนที่ควรลุกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมไม่เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์

เกื้อกูลเพื่อความสุขสิ้นกาลนาน เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีปัญญาทราม.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญาทรามนี้ คือ ไม่เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้วสอบถามว่าอะไร เป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่า อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมเป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่า อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

สิ้นกาลนาน เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีปัญญามาก.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญามากนี้ คือ เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว สอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่า อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน.**

มาณพ ! ด้วยประการฉะนี้แล ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีอายุสั้น ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีอายุสั้น ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีอายุยืน ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีอายุยืน ปฏิปทาเป็นไปเพื่อความมีโรคมาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรคมาก ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโรคน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรคน้อย ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีผิวพรรณทราม ย่อมนำเข้าไปสู่

ความเป็นคนมีผิวพรรณทราม ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเป็นผู้น่าเลื่อมใส ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนน่าเลื่อมใส ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีศักดาน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีศักดาน้อย ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีศักดามาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีศักดามาก ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโภคะน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโภคะน้อย ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโภคะมาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโภคะมาก ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเกิดในสกุลต่ำ ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเกิดในสกุลสูง ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนเกิดในสกุลสูง ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญาทราม ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีปัญญาทราม ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญามาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีปัญญามาก.

มาณพ ! **สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต.**

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างนี้

สุภมาณพ โตเทยยบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“แจ่มแจ้งแล้ว พระเจ้าข้า ! แจ่มแจ้งแล้ว พระเจ้าข้า ! พระโคดมผู้เจริญทรงประกาศธรรมโดยปริยายมิใช่น้อย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ หรือเปิดของที่ปิด หรือบอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีตาดีจักเห็นรูปได้ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคดมผู้เจริญ พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ. ขอพระโคดมผู้เจริญ ! จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป”.

บุรพกรรมของการได้ลักษณะ “มหาบุรุษ” ๒๗

–บาลี ปา. ที. ๑๑/๑๕๙–๑๙๗/๑๓๐,๑๗๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกฤาษีภายนอกจำมนต์มหาปุริสลักขณะได้ก็จริง แต่หารู้ไม่ว่าการที่มหาบุรุษได้ลักขณะอันนี้ ๆ เพราะทำกรรมเช่นนี้ ๆ

ก. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ในภพที่อยู่อาศัยก่อน ได้เป็นผู้บากบั่นในกุศล ถือมั่นในกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ในการบริจาคทาน การสมาทานศีล การรักษาอุโบสถ การปฏิบัติมารดา บิดา การปฏิบัติสมณพราหมณ์ การอ่อนน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล และในอธิกุศลธรรมอื่น. เพราะได้กระทำได้สร้างสม ได้พอกพูน ได้มั่วสุมกรรมนั้น ๆ ไว้ ภายหลังแต่การตาย เพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. ตถาคตนั้นถือเอาในเทพเหล่าอื่นโดย**ฐานะ ๑๐** คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิบดีทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ สัมผัสทิพย์; ครั้นจุติจากภพนั้น

มาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้คือ มีฝ่าเท้าเสมอ จดลงก็เสมอ ยกขึ้นก็เสมอฝ่าเท้าถูกต้องพื้นพร้อมกัน ... (ลักขณะที่ ๑) **ย่อมเป็นผู้ไม่หวาดหวั่นต่อข้าศึกทั้งภายในและภายนอก คือราคะ โทสะ โมหะก็ตาม สมณะพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ก็ตาม ในโลก ที่เป็นศัตรู.**

ข. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ...[๑] ได้เป็นผู้นำสุขมาให้แก่มหาชนเป็นผู้บรรเทาภัยคือความสะดุ้งหวาดเสียว จัดการคุ้มครองรักษาโดยธรรม ได้ถวายทานมีเครื่องบริวาร. เพราะได้กระทำ... กรรมนั้น ๆ ไว้ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้คือภายใต้ฝ่าเท้ามีจักรทั้งหลายเกิดขึ้นมีซี่ตั้งพัน พร้อมด้วยกงและดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวงมีระยะอันจัดไว้ด้วยดี .... (ลักขณะที่ ๒) **ย่อมเป็นผู้มีบริวารมาก ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดามนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ย่อมเป็นบริวารของตถาคต.**

---

๑ ที่ละไว้ด้วยจุด ... ดังนี้ ทุกแห่งหมายความว่า คำที่ละไว้นั้นซ้ำกันเหมือนในข้อ (ก) ข้างบน. เติมเอาเองก็ได้ แม้ไม่เติมก็ได้ความเท่ากัน.

ค. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้เว้นจากปาณาติบาต วางแล้วซึ่งศัสตราและอาชญา มีความละอาย เอ็นดู กรุณาเกื้อกูลแก่สัตว์มีชีวิตทั้งปวง. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะทั้ง ๓ ข้อนี้ คือ มีส้นยาว มีข้อนิ้วยาว มีกายตรงดุจกายพรหม ... **(ลักขณะที่ ๓ ๔ ๑๕) ย่อมเป็นผู้มีชนมายุยืนยาวตลอดกาลนาน; สมณะหรือพราหมณ์ เทวดา มาร พรหมก็ตาม หรือใคร ๆ ที่เป็นศัตรู ไม่สามารถปลงชีวิตตถาคตเสียในระหว่างได้.**

ฆ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ได้เป็นผู้ให้ทานของควรเคี้ยว ควรบริโภค ควรลิ้ม ควรจิบ ควรดื่ม มีรสอันประณีต. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ..ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปุริสลักขณะ ข้อนี้คือ มีเนื้อนูนหนาในที่ ๗ แห่ง คือที่มือทั้งสอง ที่เท้าทั้งสอง ที่บ่าทั้งสองและที่คอ... **(ลักขณะที่ ๑๖) ย่อมได้ของควรเคี้ยว ควรบริโภค ควรลิ้ม ควรจิบ ควรดื่ม อันมีรสประณีต.**

ง. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้สงเคราะห์ผู้อื่นด้วยสังคหวัตถุทั้งสี่ คือ การให้สิ่งของ วาจาที่ไพเราะ การประพฤติประโยชน์ผู้อื่น และความมีตนเสมอกัน. เพราะ ... กรรม นั้นๆ ...ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปุริสลักขณะ ๒ ข้อนี้คือ มีมือและเท้าอ่อนนุ่ม มีลายฝ่ามือฝ่าเท้าดุจตาข่าย .... (ลักขณะที่ ๕ ๖) **ย่อมเป็นผู้สงเคราะห์บริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ย่อมได้รับความสงเคราะห์จากตถาคต.**

จ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้กล่าววาจาประกอบด้วยอรรถด้วยธรรม แนะนำชนเป็นอันมาก เป็นผู้นำประโยชน์สุขมาให้แก่ชนทั้งหลาย ตนเองก็เป็นผู้บูชาธรรม. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะ ๒ ข้อนี้ คือ มีข้อเท้าอยู่สูง มีปลายขนช้อนขึ้น ... (ลักขณะที่ ๗ ๑๔) **ย่อมเป็นผู้เลิศประเสริฐเยี่ยมสูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย.**

ฉ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้บอกศิลปะ วิทยา ข้อประพฤติ และลัทธิกรรม ด้วยความเคารพ ด้วยหวังว่าสัตว์เหล่านั้นพึงรู้ได้รวดเร็ว พึงปฏิบัติได้รวดเร็ว ไม่พึงเศร้าหมองสิ้นกาลนาน. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้คือ มีแข้งดังแข้งเนื้อ ... **(ลักขณะ ที่ ๘) ย่อมได้วัตถุอันควรแก่สมณะ เป็นองค์แห่งสมณะ เป็นเครื่องอุปโภคแก่สมณะ โดยเร็ว.**

ช. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้เข้าไปหาสมณพราหมณ์แล้วสอบถามว่า "ท่านผู้เจริญ ! อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ ทำอะไรไม่มีประโยชน์ เป็นทุกข์ไปนาน ทำอะไรมีประโยชน์ เป็นสุขไปนาน. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้คือมีผิวละเอียดอ่อน ธุลีไม่ติดอยู่ได้ ... **(ลักขณะที่ ๑๒) ย่อมเป็นผู้มีปัญญาใหญ่ มีปัญญาหนาแน่น มีปัญญาเครื่องปลื้มใจ ปัญญาแล่นปัญญาแหลม ปัญญาแทงตลอด ไม่มีสัตว์อื่นเสมอหรือยิ่งไปกว่า.**

ซ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่มากไปด้วยความแค้น แม้ชนเป็นอันมาก ว่ากล่าวเอา ก็ไม่เอาใจใส่ ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่คุมแค้น ไม่แสดงความโกรธ ความร้ายกาจ ความเสียใจให้ปรากฏ. ทั้งเป็นผู้ให้ทานผ้าเปลือกไม้ ผ้าด้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ สำหรับลาดและนุ่งห่ม อันมีเนื้อละเอียดอ่อน. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้คือ มีกายดุจทอง มีผิวดุจทอง ... **(ลักขณะที่ ๑๑) ย่อมเป็นผู้ได้ผ้าเปลือกไม้ ผ้าด้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์สำหรับลาดและห่ม มีเนื้อละเอียดอ่อน.**

ฌ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้เป็นผู้สมานญาติมิตร สหายชาวเกลอผู้เหินห่างแยกกันไปนาน ได้สมานไมตรีมารดากับบุตร บุตรกับมารดา บิดากับบุตร บุตรกับบิดา พี่น้องชายกับพี่น้องหญิง พี่น้องหญิงกับพี่น้องชาย ครั้นทำความสามัคคีแล้ว พลอยชื่นชมยินดีด้วย. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้คือ

มีคุยหฐาน (อวัยวะที่ลับ) ซ่อนอยู่ในฝัก.... **(ลักขณะที่ ๑๐) ย่อมเป็นผู้มีบุตร** (สาวก) **มาก มีบุตรกล้าหาญ มีแววแห่งคนกล้าอันเสนาแห่งบุคคลอื่นจะย่ำยีมิได้หลายพัน.**

ญ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ได้เป็นผู้สังเกตชั้นเชิงของมหาชน รู้ได้สม่ำเสมอ รู้ได้เอง รู้จักบุรุษธรรมดาและบุรุษพิเศษ ว่าผู้นี้ควรแก่สิ่งนี้ ๆ ได้เป็นผู้ทำประโยชน์อย่างวิเศษในชนชั้นนั้น. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะ ๒ ข้อนี้ คือมีทรวดทรงดุจต้นไทร ยืนตรงไม่ย่อกาย ลูบถึงเข่าได้ด้วยมือทั้งสอง.... **(ลักขณะที่ ๑๙ ๙) ย่อมมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคะมาก. ทรัพย์ของตถาคตเหล่านี้คือ ทรัพย์คือศรัทธา ทรัพย์คือศีล ทรัพย์คือหิริ ทรัพย์คือโอตตัปปะ ทรัพย์คือการศึกษา** (สุตะ) **ทรัพย์คือจาคะ ทรัพย์คือปัญญา.**

ฎ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ใคร่ต่อประโยชน์ ใคร่ต่อความเกื้อกูล ใคร่ต่อความผาสุข ใคร่ต่อความเกษมจากโยคะ

แก่ชนเป็นอันมากว่า “ไฉนชนเหล่านี้พึงเป็นผู้เจริญด้วยศรัทธา ด้วยศีล ด้วยการศึกษา ด้วยความรู้ ด้วยการเผื่อแผ่ ด้วยธรรม ด้วยปัญญา ด้วยทรัพย์ และข้าวเปลือก ด้วยนาและสวน ด้วยสัตว์สองเท้าสี่เท้า ด้วยบุตรภรรยา ด้วยทาสกรรมกรและบุรุษ ด้วยญาติมิตรและพวกพ้อง”. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะ ๓ ข้อนี้ คือมีกึ่งกายเบื้องหน้าดุจสีหะ มีหลังเต็ม มีคอกลม ... (**ลักขณะที่ ๑๗ ๑๘ ๒๐**) **ย่อมเป็นผู้ไม่เสื่อมเป็นธรรมดา คือไม่เสื่อมจากศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ไม่เสื่อมจากสมบัติทั้งปวง.**

ฏ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายด้วยฝ่ามือก็ตาม ก้อนดินก็ตาม ท่อนไม้ก็ตาม ศัสตราก็ตาม. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้ คือมีประสาทรับรสอันเลิศ มีปลายขึ้นเบื้องบน เกิดแล้วที่คอรับรสโดยสม่ำเสมอ ... **(ลักขณะที่ ๒๑) ย่อมเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีวิบากอันสม่ำเสมอ ไม่เย็นเกิน ร้อนเกิน พอควรแก่ความเพียร.**

ฐ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ไม่ถลึงตา ไม่ค้อนควัก ไม่จ้องลับหลัง เป็นผู้แช่มชื่นมองดูตรง ๆ มองดูผู้อื่นด้วยสายตาอันแสดงความรัก. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้ มหาปุริสลักขณะ ๒ ข้อนี้คือ มีตาเขียวสนิท มีตาดุจตาโค ... **(ลักขณะที่ ๒๙ ๓๐) ย่อมเป็นที่ต้องตาของชนหมู่มาก เป็นที่รักใคร่พอใจของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์.**

ฑ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นหัวหน้าของชนเป็นอันมาก ในกุศลธรรมทั้งหลาย ได้เป็นประธานของชนเป็นอันมากในกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ในการจำแนกทาน การสมาทานศีล การรักษาอุโบสถ การประพฤติเกื้อกูลในมารดาบิดา สมณพราหมณ์ การนอบน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล ในอธิกุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้คือ มีศีรษะรับกับกรอบหน้า ... **(ลักขณะที่ ๓๒) ย่อมเป็นผู้ที่มหาชนประพฤติตาม**

คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ประพฤติตาม.

ฒ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นจากมุสาวาท พูดคำจริง หลั่งคำสัจจ์ เที่ยงแท้ ซื่อตรง ไม่หลอกลวงโลก. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปุริสลักขณะ ๒ ข้อนี้คือ มีขนขุมละเส้น มีอุณาโลมหว่างคิ้วขาวอ่อนดุจสำลี ... **(ลักขณะที่ ๑๓ ๓๑) ย่อมเป็นผู้ที่มหาชนเป็นไปใกล้ชิด คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ใกล้ชิด.**

ณ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นวาจาส่อเสียด (คือคำยุให้แตกกัน) คือไม่ฟังจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างโน้นเพื่อทำลายชนพวกนี้ ไม่ฟังจากข้างโน้นแล้วมาบอกข้างนี้เพื่อทำลายชนพวกโน้น เป็นผู้สมานพวกแตกกันแล้วและส่งเสริมพวกที่พร้อมเพรียงกัน เป็นผู้ยินดีในการพร้อมเพรียง เพลินในการพร้อมเพรียง กล่าวแต่วาจาที่ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ...

ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้วจึงได้มหาปุริสลักขณะ ๒ อย่างนี้ คือมีฟันครบ ๔๐ ซี่ มีฟันสนิท ไม่ห่างกัน ... **(ลักขณะที่ ๒๓ ๒๕) ย่อมเป็นผู้มีบริษัทไม่กระจัดกระจาย คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ เป็นบริษัทไม่กระจัดกระจาย.**

ด. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เป็นสุขแก่หู เป็นที่ตั้งแห่งความรักซึมซาบถึงใจ เป็นคำพูดของชาวเมือง เป็นที่พอใจและชอบใจของชนเป็นอันมาก. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ ย่อมได้มหาปุริสลักขณะ ๒ ข้อนี้ คือมีลิ้นอันเพียงพอ มีเสียงเหมือนพรหม พูดเหมือนนกการวิก ... **(ลักขณะที่ ๒๗ ๒๘) ย่อมเป็นผู้มีวาจาที่ผู้อื่นเอื้อเฟื้อเชื่อฟัง คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาคคนธรรพ์ เอื้อเฟื้อเชื่อฟัง.**

ต. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นการพูดเพ้อเจ้อ เป็นผู้กล่าวควรแก่เวลา กล่าวคำจริง กล่าวเป็นธรรม กล่าวมีอรรถ

กล่าวเป็นวินัย กล่าวมีที่ตั้ง มีหลักฐาน มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว ย่อมได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้ คือ มีคางดุจคางราชสีห์ ... (ลักขณะที่ ๒๒) **ย่อมเป็นผู้ที่ศัตรูทั้งภายในและภายนอกกำจัดไม่ได้ ศัตรู คือ ราคะ โทสะ โมหะ หรือ สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก กำจัดไม่ได้.**

ถ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละมิจฉาชีพ มีการเลี้ยงชีพชอบ เว้นจากการฉ้อโกงด้วยตาชั่ง ด้วยของปลอม ด้วยเครื่องตวงเครื่องวัดจากการโกง การลวง เว้นจากการตัด การฆ่า การผูกมัด การร่วมทำร้าย การปล้น การกรรโชก เพราะกรรมนั้นๆ ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะ ๒ ข้อนั้น คือมีฟันอันเรียบเสมอ มีเขี้ยวขาวงาม ... (ลักขณะที่ ๒๔ ๒๖) **ย่อมเป็นผู้มีบริวารเป็นคนสะอาด คือมีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ เป็นบริวารอันสะอาด.**

ทำไมคนที่ทำบาปกรรมอย่างเดียวกัน แต่รับวิบากกรรมต่างกัน ๒๘

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๓๒๐/๕๔๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! ใครพึงกล่าวว่า คนทำกรรมอย่างใด ๆ ย่อมเสวยกรรมนั้นอย่างนั้น ๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ก็มีไม่ได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดทุกข์โดยชอบก็ไม่ปรากฏ ส่วนใครกล่าวว่า คนทำกรรมอันจะพึงให้ผลอย่างใด ๆ ย่อมเสวยผลของกรรมนั้นอย่างนั้น ๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบก็ย่อมปรากฏ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย ที่บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้ บาปกรรมประมาณน้อย อย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม (ให้ผลในภพปัจจุบัน) ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย.

บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลชนิดไร ทำแล้ว บาปกรรมนั้น จึงนำเขาไปนรกได้ ?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีกายมิได้อบรม มีศีลมิได้อบรม มีจิตมิได้อบรม มีปัญญามิได้อบรม มีคุณความดีน้อย **เป็นอัปปาตุมะ** (ผู้มีใจคับแคบ ใจหยาบ ใจต่ำทราม) **เป็นอัปปทุกขวิหารี** (มีปกติอยู่เป็นทุกข์ด้วยเหตุเล็กน้อย คือเป็นคนเจ้าทุกข์) **บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลชนิดนี้ทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้.**

บาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกัน บุคคลชนิดไร ทำแล้ว กรรมนั้นจึงเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย ?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีกายได้อบรมแล้ว มีศีลได้อบรมแล้ว มีจิตได้อบรมแล้ว มีปัญญาได้อบรมแล้ว มีคุณความดีมาก **เป็นมหาตมะ** (ผู้มีใจกว้างขวาง ใจบุญ ใจสูง) **เป็นอัปปมาณวิหารี** (มีปกติอยู่ด้วยธรรม อันหาประมาณมิได้คือเป็นคนไม่มีหรือไม่แสดงกิเลส ซึ่งจะเป็นเหตุให้เขาประมาณได้ว่าเป็นคนดีแค่ไหน) **บาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บุคคลชนิดนี้ทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมาก ต่อไปเลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ต่างว่าคนใส่เกลือลงไปในถ้วยน้ำเล็ก ๆ หนึ่งก้อน ท่านทั้งหลายจะสำคัญว่ากระไร น้ำอันน้อยในถ้วยน้ำนั้น จะกลายเป็นน้ำเค็มไม่น่าดื่มไป เพราะเกลือก้อนนั้นใช่ไหม ?

"เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า !".

เพราะเหตุไร ?

เพราะเหตุว่า น้ำในถ้วยน้ำนั้นมีน้อย มันจึงเค็มได้...เพราะเกลือก้อนนั้น.

ต่างว่า คนใส่เกลือก้อนขนาดเดียวกันนั้น ลงไปในแม่น้ำคงคา ท่านทั้งหลายจะสำคัญว่ากระไร น้ำในแม่น้ำคงคานั้นจะกลายเป็นน้ำเค็ม ดื่มไม่ได้เพราะเกลือก้อนนั้นหรือ ?

"หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า !".

เพราะเหตุไร ?

เพราะเหตุว่า น้ำในแม่น้ำคงคามีมาก น้ำนั้นจึงไม่เค็ม...เพราะเกลือก้อนนั้น.

ฉันนั้นนั่นแหละ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำไปนรกได้ ส่วนบาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย...

ภิกษุทั้งหลาย ! คนบางคนย่อมผูกพันเพราะทรัพย์ แม้กึ่งกหาปณะ... แม้ ๑ กหาปณะ... แม้ ๑๐๐ กหาปณะ ส่วนบางคนไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น คนอย่างไร จึงผูกพันเพราะทรัพย์แม้กึ่งกหาปณะ ฯลฯ คนบางคนในโลกนี้เป็นคนจน มีสมบัติน้อย มีโภคะน้อย คนอย่างนี้ย่อมผูกพันเพราะทรัพย์แม้กึ่งกหาปณะ. ฯลฯ

คนอย่างไรไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น ?

คนบางคนในโลกนี้เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก คนอย่างนี้ย่อมไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น ฉันนั้นนั่นแหละ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้ ส่วนบาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บุคคลบางคน

ทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย...

ภิกษุทั้งหลาย ! พรานแกะหรือคนฆ่าแกะบางคนอาจฆ่า มัด ย่างหรือทำตามประสงค์ซึ่งแกะที่ขโมยเขามาได้ บางคนไม่อาจทำอย่างนั้น พรานแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นไร จึงอาจฆ่า มัด ย่าง หรือทำตามประสงค์ซึ่งแกะที่ขโมยเขามาได้ ?

บางคนเป็นคนยากจน มีสมบัติน้อย มีโภคะน้อย พรานแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นนี้ อาจฆ่า ฯลฯ ซึ่งแกะที่ขโมยเขามาได้.

พรานแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นไร ไม่อาจทำอย่างนั้น ?

บางคนเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก เป็นพระราชาหรือราชมหาอำมาตย์ พรานแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นนี้ไม่อาจทำอย่างนั้น มีแต่ว่าคนอื่นจะประณมมือขอกะเขาว่าท่านผู้นิรทุกข์ ท่านโปรดให้แกะหรือทรัพย์ค่าซื้อแกะแก่ข้าพเจ้าบ้าง ดังนี้ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคล บางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นนำเขาไปนรกได้ ส่วนบาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย...

ภิกษุทั้งหลาย ! ใครกล่าวว่า คนทำกรรมอย่างใด ๆ ย่อมเสวยกรรมนั้นอย่างนั้น ๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนั้น ๆ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีไม่ได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดทุกข์โดยชอบก็ไม่ปรากฏ

ส่วนใครกล่าวว่า คนทำกรรมอันจะพึงให้ผลอย่างใด ๆ ย่อมเสวยผลของกรรมนั้นอย่างนั้น ๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดทุกข์โดยชอบก็ย่อมปรากฏ.

อานิสงส์ของการรักษาศีล ๒๙

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๕๐/๑๒๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! **อริยสาวก ในกรณีนี้ ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต.**

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก เว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ว ย่อมชื่อว่า ให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณ; ครั้นให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เป็น (อภัย) ทานชั้นปฐม** เป็นมหาทาน รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติสืบกันมาแต่โบราณไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ข้อนี้เป็นท่อธารแห่งบุญ เป็นที่ไหลออกแห่งกุศล นำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุดอันดี มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่น่าพอใจ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ข้ออื่นยังมีอีก อริยสาวก**

ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก เว้นขาดจากอทินนาทานแล้ว ย่อมชื่อว่าให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณ ครั้นให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัยไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เป็น (อภัย) ทานอันดับที่สอง** เป็นมหาทาน รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้เป็นท่อธารแห่งบุญ เป็นที่ไหลออกแห่งกุศล นำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุดอันดี มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก **อริยสาวก**

ละกาเมสุมิจฉาจาร เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจารแล้ว ย่อมชื่อว่าให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณ ครั้นให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เป็น (อภัย) ทานอันดับที่สาม** เป็นมหาทาน รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้เป็นท่อธารแห่งบุญ เป็นที่ไหลออกแห่งกุศลนำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุดอันดี มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ.

สุคติของผู้มีศีล ๓๐

–บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๓๑๑/๑๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย !

สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน

เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด

มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

กระทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม

จักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ **ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต** วางท่อนไม้ วางศัสตรา มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณาเกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย. เขาไม่กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) กาย ไม่กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) วาจา ไม่กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) ใจ; กายกรรมของเขาตรง วจีกรรมของเขาตรง มโนกรรมของเขาตรง คติของเขาตรง อุปบัติของเขาตรง.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สำหรับผู้มีคติตรง มีอุปบัติตรงนั้น เรากล่าวคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาคติสองอย่างแก่เขา คือ เหล่าสัตว์ผู้มีสุขโดยส่วนเดียว หรือว่าตระกูลอันสูง ตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์มาก.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภูตสัตว์ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้** คืออุปบัติ (การเข้าถึงภพ) ย่อมมีแก่ภูตสัตว์ เขาทำกรรมใดไว้ เขาย่อมอุปบัติด้วยกรรมนั้น ผัสสะทั้งหลายย่อมถูกต้องภูตสัตว์นั้นผู้อุปบัติแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวว่า สัตว์ทั้งหลาย เป็นทายาทแห่งกรรม ด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้.

(ในกรณีแห่งบุคคลผู้ไม่กระทำอทินนาทาน ไม่กระทำกาเมสุมิจฉาจาร ก็ได้ตรัสไว้ด้วยข้อความอย่างเดียวกันกับในกรณีของผู้ไม่กระทำปาณาติบาต ดังกล่าวมาแล้วข้างบนทุกประการ และยังได้ตรัสเลยไปถึง วจีสุจริตสี่ มโนสุจริตสาม ด้วยข้อความอย่างเดียวกันอีกด้วย)

วิบากของผู้ทุศีล ๓๑

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๕๑/๑๓๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ปาณาติบาต** (ฆ่าสัตว์) **ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว** ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิบากแห่งปาณาติบาตของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง **คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อมีอายุสั้น.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **อทินนาทาน** (ลักทรัพย์) **ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว** ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิบากแห่งอทินนาทานของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง **คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมแห่งโภคะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **กาเมสุมิจฉาจาร** (ประพฤติผิดในกาม) **ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว** ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิบากแห่งกาเมสุมิจฉาจาร ของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง **คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อก่อเวรด้วยศัตรู.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **มุสาวาท** (คำเท็จ) **ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว** ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิบากแห่งมุสาวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง **คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อการถูกกล่าวตู่ด้วยคำไม่จริง.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ปิสุณวาท** (คำยุยงให้แตกกัน) **ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว** ย่อมเป็นไปเพื่อนรกเป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉานเป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิบากแห่งปิสุณวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง **คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อการแตกจากมิตร.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ผรุสวาท** (คำหยาบ) **ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว** ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิบากแห่งผรุสวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง **คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อการได้ฟังเสียงที่ไม่น่าพอใจ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมผัปปลาปะ** (คำเพ้อเจ้อ) **ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว** ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งสัมผัปปลาปะของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง **คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อวาจาที่ไม่มีใครเชื่อถือ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว** ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิบากแห่งการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง **คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อความเป็นบ้า** (อุมฺมตฺตก).

ทุคติของผู้ทุศีล ๓๒

–บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๓๐๙/๑๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เราจักแสดงธรรมปริยายอันเป็นเหตุแห่งความกระเสือกกระสนไปตามกรรม (ของหมู่สัตว์) แก่พวกเธอ. เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังให้ดี.**

ธรรมปริยายอันแสดงความกระเสือกกระสนไปตามกรรม (ของหมู่สัตว์) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กระทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลกรรมนั้น.**

ภิกษุทั้งหลาย ! คนบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้มีปกติทำปาณาติบาตหยาบช้า มีฝ่ามือเปื้อนด้วยโลหิต มีแต่การฆ่าและการทุบตี ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์มีชีวิต. เขากระเสือกกระสนด้วยกาย กระเสือกกระสนด้วยวาจา กระเสือกกระสนด้วยใจ; กายกรรมของเขาคด วจีกรรมของเขาคด มโนกรรมของเขาคด; คติของเขาคด อุปบัติ (การเข้าถึงภพ) ของเขาคด.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สำหรับผู้มีคติคด มีอุปบัติคดนั้น เรากล่าวคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาคติสองอย่าง แก่เขา คือ เหล่าสัตว์นรก ผู้มีทุกข์โดยส่วนเดียว หรือว่า สัตว์เดรัจฉานผู้มีกำเนิดกระเสือกกระสน** ได้แก่ งู แมลงป่อง ตะขาบ พังพอน แมว หนู นกเค้า หรือสัตว์เดรัจฉานเหล่าอื่น ที่เห็นมนุษย์แล้วกระเสือกกระสน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภูตสัตว์ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ คืออุปบัติย่อมมีแก่ภูตสัตว์ เขาทำกรรมใดไว้ เขาย่อม อุปบัติด้วยกรรมนั้น ผัสสะทั้งหลายย่อมถูกต้องภูตสัตว์นั้น ผู้อุปบัติแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวว่า สัตว์ทั้งหลาย เป็นทายาทแห่งกรรม ด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้.

(ในกรณีแห่งบุคคลผู้กระทำอทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร ก็ได้ตรัสไว้ด้วยข้อความอย่างเดียวกันกับในกรณีของผู้กระทำ ปาณาติบาตดังกล่าวมาแล้วข้างบนทุกประการ และยังได้ตรัสเลยไปถึง วจีทุจริตสี่ มโนทุจริตสามด้วยข้อความอย่างเดียวกันอีกด้วย).

ทำชั่วได้ชั่ว ๓๓

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๙๒/๓๑๖.

ความยากจน และการกู้หนี้ ท่านกล่าวว่าเป็นความทุกข์ในโลก.

คนจนกู้หนี้มาเลี้ยงชีวิต ย่อมเดือดร้อน เพราะเจ้าหนี้ติดตามบ้าง เพราะถูกจับกุมบ้าง.

การถูกจับกุมนั้น เป็นความทุกข์ของผู้ได้กาม.

ถึงแม้ในอริยวินัยนี้ก็เหมือนกัน

ผู้ใด ไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตัปปะ

สั่งสมแต่บาปกรรม

กระทำกายทุจริต–วจีทุจริต–มโนทุจริต

ปกปิดอยู่ด้วยการกระทำทางกาย ทางวาจา ทางจิต เพื่อไม่ให้ผู้ใดรู้จักเขา

ผู้นั้น พอกพูนบาปกรรมอยู่เนืองนิตย์ ในที่นั้น ๆ.

คนชั่วทำบาปกรรม รู้สึกแต่กรรมชั่วของตน เสมือนคนยากจนกู้หนี้มาบริโภคอยู่ ย่อมเดือดร้อน.

ความตริตรึกที่เกิดจากวิปฏิสาร (ความร้อนใจ) อันเป็นเครื่องทรมานใจ ย่อมติดตามเขาทั้งในบ้านและในป่า.

คนชั่วทำบาปกรรม รู้สึกแต่กรรมชั่วของตน ไปสู่กำเนิดเดรัจฉานบางอย่าง หรือว่าถูกจองจำ อยู่ในนรก. การถูกจองจำนั้นเป็นทุกข์ ชนิดที่ธีรชนไม่เคยประสบเลย ... .

บุคคล ๔ จำพวก ๓๔

–บาลี สคา. สํ ๑๕/๑๓๖/๓๙๓.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า มหาราช ! **บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก** บุคคล ๔ จำพวกเป็นไฉน ? **บุคคล ๔ จำพวกคือ**

(๑) บุคคลผู้มืดแล้วมืดต่อไปจำพวก
(๒) บุคคลผู้มืดแล้วกลับสว่างต่อไปจำพวก
(๓) บุคคลผู้สว่างแล้วกลับมืดต่อไปจำพวก
(๔) บุคคลผู้สว่างแล้วคงสว่างต่อไปจำพวก.

มหาราช ! ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่ามืดแล้วคงมืดต่อไป ?

มหาราช ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้**เกิดมาภายหลังในตระกูลอันต่ำ** คือในตระกูลจัณฑาล ตระกูลพรานตระกูลจักสาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูลเทหยากเยื่อ ซึ่งเป็นคนยากจน มีข้าวและน้ำน้อย เป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก เขาเป็นผู้มีผิวพรรณทราม

ไม่น่าดู เตี้ยค่อม ขี้โรค ตาบอด ง่อยกระจอก มีตัวตะแคงข้าง ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ **เขาซ้ำประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ** ครั้นเขาประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก. มหาราช ! บุรุษพึงไปจากความมืดทึบสู่ความมืดทึบ หรือพึงไปจากความมืดมัวสู่ความมืดมัว หรือพึงไปจากโลหิตอันมีมลทินสู่โลหิตอันมีมลทิน ฉันใด มหาราช ! ตถาคตกล่าวว่าบุคคลนี้ มีอุปไมยฉันนั้น.

มหาราช ! อย่างนี้แล **บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มืดแล้วคงมืดต่อไป.**

มหาราช ! ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มืดแล้วกลับสว่างต่อไป ?

มหาราช ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้**เกิดมาภายหลังในตระกูลอันต่ำทราม** คือในตระกูลจัณฑาล ตระกูลพราน ตระกูลจักสาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูลเทหยากเยื่อ ซึ่งเป็นคนยากจน มีข้าวและน้ำน้อย เป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก เขาเป็น

ผู้มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม ขี้โรค ตาบอด ง่อย กระจอกมีตัวตะแคงข้าง ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แม้กระนั้น **เขาก็ประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ** ครั้นเขา ประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ แล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. มหาราช ! บุรุษพึงขึ้นจากแผ่นดินสู่บัลลังก์ หรือพึงขึ้นจากบัลลังก์สู่หลังม้า หรือพึงขึ้นจากหลังม้าสู่คอช้าง หรือพึงขึ้นจากคอช้างสู่ปราสาท แม้ฉันใด มหาราช ! ตถาคตย่อมกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันนั้น.

มหาราช ! อย่างนี้แล **บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มืดแล้วกลับสว่างต่อไป.**

มหาราช ! ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วกลับมืดต่อไป ?

มหาราช ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้**เกิดมาภายหลังในตระกูลสูง** คือในสกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล หรือสกุลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินพอตัว มีอุปกรณ์

แห่งทรัพย์พอตัว มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอตัว เขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเกลี้ยงเกลาแห่งผิวพรรณอย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าว ด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ **แต่เขากลับประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ** ครั้นเขาประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ แล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก. มหาราช ! บุรุษลงจากปราสาทสู่คอช้าง หรือลงจากคอช้างสู่หลังม้า หรือลงจากหลังม้าสู่บัลลังก์ หรือลงจากบัลลังก์สู่พื้นดิน หรือจากพื้นดินเข้าไปสู่ที่มืด แม้ฉันใด มหาราช ! ตถาคตกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันนั้น.

มหาราช ! อย่างนี้แล **บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วกลับมืดต่อไป.**

มหาราช ! ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วคงสว่างต่อไป ?

มหาราช ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้**เกิดมาภายหลังในตระกูลสูง** คือในสกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล หรือสกุลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง

มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินพอตัว มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์พอตัว มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอตัว เขามีรูปงามน่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเกลี้ยงเกลาแห่งผิวพรรณอย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าว ด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่และประทีปโคมไฟ **เขาย่อมประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ** ครั้นเขาประพฤติ สุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. มหาราช ! บุรุษพึงก้าวไปด้วยดีจากบัลลังก์สู่บัลลังก์ หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากหลังม้าสู่หลังม้า หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากคอช้างสู่คอช้าง หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากปราสาทสู่ปราสาท แม้ฉันใด มหาราช ! ตถาคตย่อมกล่าวว่า บุคคลนี้มี อุปไมยฉันนั้น.

มหาราช ! อย่างนี้แล **บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วคงสว่างต่อไป.**

มหาราช ! **บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดังนี้.**

กรรมที่ทำให้สิ้นกรรม

ข้อปฏิบัติให้ถึงความสิ้นกรรม ๓๕

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๐–๑๒/๓๓–๔๑., –บาลี สี. ที. ๙/๘๓/๑๐๓., –บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๒๘๗–๒๘๘/๑๖๕., –บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๑๘๔/๒๗๑–๒๗๓., –บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๑๘๖/๑๔๙., –บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๓๒/๑๗๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง จักจำแนก ซึ่งอริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์แปด) แก่เธอทั้งหลาย. เธอทั้งหลายจงฟังความข้อนั้น จงทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ เราจักกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์แปด) เป็นอย่างไรเล่า ?

ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมาทิฏฐิ** (ความเห็นชอบ) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! ความรู้อันใดเป็นความรู้ในทุกข์ เป็นความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความรู้ในความดับแห่งทุกข์ เป็นความรู้ในทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า **สัมมาทิฏฐิ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมาสังกัปปะ** (ความดำริชอบ) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

คือ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่มุ่งร้าย ความดำริในการไม่เบียดเบียน. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า **สัมมาสังกัปปะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมาวาจา** (การพูดจาชอบ) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

คือ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดไม่จริง เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดหยาบ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า **สัมมาวาจา.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมากัมมันตะ** (การทำการงานชอบ) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

คือ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการฆ่า เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้แล้ว เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า **สัมมากัมมันตะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมาอาชีวะ** (การเลี้ยงชีวิตชอบ) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! สาวกของพระอริยเจ้าในกรณีนี้ ละการหาเลี้ยงชีวิตที่ผิดเสีย ย่อมสำเร็จความเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ชอบ. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า **สัมมาอาชีวะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมาวายามะ** (ความเพียรชอบ) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดแห่งอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลายที่ยังไม่ได้บังเกิด ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อการละเสียซึ่งอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อการบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่บังเกิด ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความยั่งยืน ความไม่เลอะเลือน

ความงอกงามยิ่งขึ้น ความไพบูลย์ ความเจริญ ความเต็มรอบแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า **สัมมาวายามะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมาสติ** (ความระลึกชอบ) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นมีปกติผู้พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้ปกติพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า **สัมมาสติ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมาสมาธิ** (ความตั้งใจมั่นชอบ) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดแล้วจากกามทั้งหลาย สงัดแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึง**ปฐมฌาน** อันมีวิตก วิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่ เพราะความที่วิตก วิจารทั้งสองระงับลง เข้าถึง**ทุติยฌาน** อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดมีขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุข อันเกิดจากสมาธิ แล้วแลอยู่ อนึ่ง เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ ย่อมเป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม และย่อมเสวยสุขด้วยนามกาย ชนิดที่พระอริยเจ้าทั้งหลายย่อมสรรเสริญผู้นั้นว่า “เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นปกติสุข” ดังนี้ เข้าถึง**ตติยฌาน** แล้วแลอยู่ เพราะละสุขและทุกข์เสียได้ เพราะความดับไปแห่งโสมนัสและโทมนัสทั้งสองในกาลก่อน เข้าถึง**จตุตถฌาน** ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า **สัมมาสมาธิ.**

รายละเอียดของสัมมากัมมันตะ

(ปาณาติปาตา เวรมณี) เธอนั้น ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลาย อยู่.

(อทินนาทานา เวรมณี) เธอนั้น ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน (ลักทรัพย์) ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย มีตนเป็นคนสะอาดเป็นอยู่.

(กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี–สำหรับฆราวาส) เธอนั้น ละการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม (คือเว้นขาดจากการประพฤติผิด) ในหญิงซึ่งมารดารักษา บิดารักษา พี่น้องชาย พี่น้องหญิง หรือญาติรักษา อันธรรมรักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินไหม โดยที่สุดแม้หญิงอันเขาหมั้นไว้ (ด้วยการคล้องพวงมาลัย) ไม่เป็นผู้ประพฤติผิดจารีตในรูปแบบเหล่านั้น.

ในกรณีศีล ๕ อีกสองข้อที่เหลือ คือ **การเว้นขาดจากมุสาวาท และการเว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา** คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็ตรัสอย่างเดียวกัน.

สัมมากัมมันตะโดยปริยายสองอย่าง

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมากัมมันตะ เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าว แม้สัมมากัมมันตะว่า **มีโดยส่วนสอง** คือ

สัมมากัมมันตะ ที่ยังเป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ มีอุปธิเป็นวิบาก ก็มีอยู่

สัมมากัมมันตะ อันเป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมากัมมันตะ ที่ยังเป็นไปกับด้วยอาสวะ** (กิเลสที่หมักหมม) **เป็นส่วนแห่งบุญ มีอุปธิ เป็นวิบากนั้นเป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วงไป เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้คือสัมมากัมมันตะ ที่ยังเป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ มีอุปธิเป็นวิบาก.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมมากัมมันตะ อันเป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค นั้นเป็นอย่างไรเล่า ?**

คือ การงด การเว้น การเว้นขาด เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากกายทุจริตทั้งสาม (ตามที่กล่าวแล้วข้างบน) ของผู้มีอริยจิต ของผู้มีอนาสวจิต (ผู้มีจิตที่ไม่มีอาสวะ) ของผู้เป็นอริยมัคคสมังคี ผู้เจริญอยู่ซึ่งอริยมรรค.

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้คือ สัมมากัมมันตะ อันเป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค.**

อาชีพที่ไม่ควรกระทำ

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็มิจฉาอาชีวะเป็นไฉน ?

คือ การโกง การล่อลวง การตลบตะแลง การยอมมอบตนในทางผิด การเอาลาภต่อลาภ นี้คือมิจฉาอาชีวะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! การค้าขาย ๕ ประการนี้ อันอุบาสกไม่พึงกระทำ ๕ ประการอย่างไรเล่า ? คือ

๑. การค้าขายศัสตรา (สตฺถวณิชฺชา)

๒. การค้าขายสัตว์ (สตฺตวณิชฺชา)

๓. การค้าขายเนื้อสัตว์ (มํสวณิชฺชา)

๔. การค้าขายน้ำเมา (มชฺชวณิชฺชา)

๕. การค้าขายยาพิษ (วิสวณิชฺชา)

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แลการค้าขาย ๕ ประการ อันอุบาสกไม่พึงกระทำ.

“สิ้นตัณหา ก็ สิ้นกรรม” ๓๖

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๒๓/๔๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! **มรรคาใด ปฏิปทาใด ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิปทานั้น.**

มรรคาและปฏิปทา ที่เป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา เป็นอย่างไรเล่า ? **คือ โพชฌงค์ ๗**

โพชฌงค์ ๗ เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ สติสัมโพชฌงค์ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พระอุทายีได้ทูลถามว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้วกระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา”.

อุทายี ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ **สติสัมโพชฌงค์** อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโวสสัคคะ (ความสละ ความปล่อย)

อันไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีความพยาบาท เมื่อภิกษุนั้นเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโวสสัคคะ อันไพบูลย์ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีความพยาบาท **ย่อมละตัณหาได้** ...ฯลฯ...

ย่อม**เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์** อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโวสสัคคะ อันไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีความพยาบาท เมื่อภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโวสสัคคะ อันไพบูลย์ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ **ไม่มีความพยาบาท ย่อมละตัณหาได้ เพราะละตัณหาได้ จึงละกรรมได้ เพราะละกรรมได้ จึงละทุกข์ได้.**

อุทายี !

เพราะสิ้นตัณหา จึงสิ้นกรรม

เพราะสิ้นกรรม จึงสิ้นทุกข์

ด้วยประการดังนี้ แล.

การกระทำกรรมที่เป็นไป เพื่อการสิ้นกรรม ๓๗

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๑๗๑/๔๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุทั้งหลาย ๓ ประการ เหล่านี้ มีอยู่ เพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.

๓ ประการ เหล่าไหนเล่า ? ๓ ประการ คือ

อโลภะ (ความไม่โลภ) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย

อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย

อโมหะ (ความไม่หลง) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนเมล็ดพืชทั้งหลาย ที่ไม่แตกหัก ที่ไม่เน่า ที่ไม่ถูกทำลายด้วยลมและแดด เลือกเอาแต่เม็ดดี เก็บงำไว้ดี. บุรุษพึงเผาเมล็ดพืชเหล่านั้นด้วยไฟ ครั้นเผาด้วยไฟแล้ว พึงกระทำให้เป็นผงขี้เถ้า ครั้นกระทำให้เป็นผงขี้เถ้าแล้ว พึงโปรยไปในกระแสลมอันพัดจัด หรือว่าพึงลอยไปในกระแสน้ำ

อันเชี่ยวในแม่น้ำ. เมล็ดพืชทั้งหลายเหล่านั้นเป็นพืช มีมูลอันขาดแล้ว ถูกกระทำให้เหมือนตาลมีขั้วยอดอันด้วน ทำให้ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไป เป็นธรรมดาโดยแน่นอน นี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยอโลภะ** เกิดจากอโลภะ มีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นสมุทัย อันใด เพราะปราศจากโลภะเสียแล้วด้วยอาการอย่างนี้เอง กรรมอันนั้น **ย่อมเป็นกรรมอันบุคคลนั้นละขาดแล้ว** มีรากอันถอนขึ้นแล้ว ถูกกระทำให้เหมือนตาลมีขั้วยอดอันด้วน ทำให้ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไป เป็นธรรมดา.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยอโทสะ** เกิดจากอโทสะ มีอโทสะเป็นเหตุ มีอโทสะเป็นสมุทัย อันใด **เพราะปราศจากโทสะเสียแล้ว**ด้วยอาการอย่างนี้เอง กรรมอันนั้น **ย่อมเป็นกรรมอันบุคคลนั้นละขาดแล้ว** มีรากอันถอนขึ้นแล้ว ถูกกระทำให้เหมือนตาลมีขั้วยอดอันด้วน ทำให้ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไป เป็นธรรมดา.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยอโมหะ** เกิดจากอโมหะ มีอโมหะเป็นเหตุ มีอโมหะเป็นสมุทัย อันใด **เพราะปราศจากโมหะเสียแล้ว** ด้วยอาการอย่างนี้เอง กรรมอันนั้น **ย่อมเป็นกรรมอันบุคคลนั้นละขาดแล้ว** มีรากอันถอนขึ้นแล้ว ถูกกระทำให้เหมือนตาลมีขั้วยอดอันด้วน ทำให้ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไป เป็นธรรมดา.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เหตุทั้งหลาย ๓ ประการเหล่านี้แล เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.**

จะเกิดในตระกูลใดก็สิ้นกรรมได้ ๓๘

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๒๘/๓๒๙.

อานนท์ ! **อภิชาติ ๖ ชนิด เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! **ในกรณีแห่งอภิชาติหกนี้ คือ คนบางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมดำ ๑ บางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมขาว ๑ บางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดนิพพาน** (ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ) **อันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว ๑ บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมดำ ๑ บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมขาว ๑ บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพาน อันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว ๑.**

อานนท์ ! **คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมดำ เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในตระกูลต่ำ** คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลพราน ตระกูลจักสาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูลเทหยากเยื่อ ซึ่งเป็นคนยากจน มีข้าวและน้ำน้อย เป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้

โดยยาก เขาเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม ขี้โรค ตาบอด ง่อยกระจอก มีตัวตะแคงข้าง ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แต่เขาก็ยัง**ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต** ครั้นประพฤติทุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก. อย่างนี้แล อานนท์ ! **เรียกว่าคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมดำ.**

อานนท์ ! **คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมขาวเป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในตระกูลต่ำ** คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลพราน ฯลฯ มีอาหาร และเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก มีผิวพรรณทรามไม่น่าดู ...ฯลฯ... ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ ...ฯลฯ... ประทีปโคมไฟ แต่เขา**ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต** ครั้นประพฤติสุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. อย่างนี้แล อานนท์ ! **เรียกว่าคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมขาว.**

อานนท์ ! **คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในตระกูลต่ำ** คือตระกูลจัณฑาล ตระกูลพราน ...ฯลฯ ... มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม. เขาปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือน. เขานั้น ครั้นบวชแล้วอย่างนี้ **ละนิวรณ์ทั้งห้า** อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต ทำปัญญาให้ถอยกำลังได้แล้ว **มีจิตตั้งมั่นดีในสติปัฏฐานทั้งสี่ ยังโพชฌงค์เจ็ดให้เจริญแล้วตามที่เป็นจริง** ชื่อว่าย่อมก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว. อย่างนี้แล อานนท์ ! **เรียกว่า คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว.**

อานนท์ ! **คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมดำเป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในสกุลสูง** คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล หรือสกุลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินพอตัว มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์พอตัว มีทรัพย์และ

ข้าวเปลือกพอตัว เขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเกลี้ยงเกลาแห่งผิวพรรณอย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าว ด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แต่เขา **ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต** ครั้นประพฤติทุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าพึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก. อย่างนี้แล อานนท์ ! **เรียกว่า คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมดำ.**

อานนท์ ! **คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมขาว เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในสกุลสูง** คือสกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล ...ฯลฯ... มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอตัว มีรูปงาม ...ฯลฯ... ร่ำรวยด้วยข้าว น้ำ ...ฯลฯ... ประทีปโคมไฟ เขา **ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต** ครั้นประพฤติสุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. อย่างนี้แล อานนท์ ! **เรียกว่า คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมขาว.**

อานนท์ ! **คนชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในสกุลสูง** คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล ...ฯลฯ... มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอตัว มีรูปงาม ....ฯลฯ.... ร่ำรวยด้วยข้าว น้ำ ...ฯลฯ... ประทีปโคมไฟ เขาปลงผมและหนวดครองผ้ากาสายะ ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือน เขานั้นครั้นบวชแล้วอย่างนี้ **ละนิวรณ์ทั้งห้า** อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจทำปัญญาให้ถอยกำลังได้แล้ว **มีจิตตั้งมั่นดี ในสติปัฏฐานทั้งสี่ ยังโพชฌงค์เจ็ดให้เจริญแล้วตามที่เป็นจริง** ชื่อว่าย่อมก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำ ไม่ขาว. อย่างนี้แล อานนท์ ! **เรียกว่าคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว.**

อานนท์ ! **เหล่านี้แล อภิชาติ ๖ ชนิด.**

เรื่องเกี่ยวกับ “กรรม” ในเชิงปฏิจจสมุปบาท

(การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา)

เหตุเกิดของทุกข์ ๓๙

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๔๐/๗๕.

ถูกแล้ว ถูกแล้ว อานนท์! ตามที่สารีบุตรเมื่อตอบปัญหาในลักษณะนั้นเช่นนั้น ชื่อว่าได้ตอบโดยชอบ

อานนท์! **ความทุกข์นั้น เรากล่าวว่าเป็นสิ่งที่อาศัยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเกิดขึ้น (เรียกว่าปฏิจจสมุปปันนธรรม).**

ความทุกข์นั้น อาศัยปัจจัย อะไรเล่า ?

ความทุกข์นั้น อาศัยปัจจัย คือ ผัสสะ ผู้กล่าวอย่างนี้แล ชื่อว่า กล่าวตรงตามที่เรากล่าว ไม่เป็นการกล่าวตู่เราด้วยคำไม่จริง แต่เป็นการกล่าวโดยถูกต้อง และสหธรรมิกบางคนที่กล่าวตาม ก็จะไม่พลอยกลายเป็นผู้ควรถูกติไปด้วย.

อานนท์! **ในบรรดาสมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมทั้งสี่พวกนั้น**

สมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด **ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเอง** แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น **ก็ยังต้องอาศัยผัสสะ เป็นปัจจัย จึงเกิดได้**

สมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด **ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ผู้อื่นทำให้** แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น **ก็ยังต้องอาศัยผัสสะ เป็นปัจจัย จึงเกิดมีได้**

สมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด **ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเองด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย** แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น **ก็ยังต้องอาศัยผัสสะ เป็นปัจจัย จึงเกิดมีได้**

ถึงแม้สมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด **ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ทำเอง หรือใครทำให้ก็เกิดขึ้นได้ ก็ตาม** แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น **ก็ยังต้องอาศัยผัสสะ เป็นปัจจัย จึงเกิดมีได้อยู่นั่นเอง.**

ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “สัตว์” ๔๐

–บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๒๓๒/๓๖๗.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ !
ที่เรียกว่า ‘สัตว์ สัตว์’ ดังนี้ อันว่าสัตว์มีได้
ด้วยเหตุเพียงเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า !”

ราธะ !
ความพอใจอันใด ราคะอันใด
นันทิอันใด ตัณหาอันใด
มีอยู่ในรูป ในเวทนา ในสัญญา
ในสังขารทั้งหลาย และในวิญญาณ
เพราะการติดแล้ว ข้องแล้ว ในสิ่งนั้น ๆ
เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ‘สัตว์’ ดังนี้.

ความไม่มี บุคคล ตัวตน เรา เขา ๔๑

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๑๕/๓๒.

ภิกษุโมลิยผัคคุนะ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า *“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ใครเล่า ย่อมกลืนกินซึ่งวิญญาณาหาร พระเจ้าข้า ?”*

พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสตอบว่า

“นั่นเป็นปัญหาที่ไม่ควรจะเป็นปัญหาเลย เราย่อมไม่กล่าวว่า ‘บุคคลย่อมกลืนกิน’ ดังนี้ ถ้าเราได้กล่าวว่า ‘บุคคลย่อมกลืนกิน’ ดังนี้ นั่นแหละจึงจะเป็นปัญหาในข้อนี้ที่ควรถามขึ้นว่า ‘ก็ใครเล่า ย่อมกลืนกิน (ซึ่งวิญญาณาหาร) พระเจ้าข้า ?’ ดังนี้.

ก็เรามิได้กล่าวอย่างนั้น ถ้าผู้ใดจะพึงถามเรา ผู้มิได้กล่าวอย่างนั้น เช่นนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! วิญญาณาหาร ย่อมมีเพื่ออะไรเล่าหนอ ?’ ดังนี้แล้ว นั่นแหละจึงจะเป็นปัญหาที่ควรแก่ความเป็นปัญหา.

คำเฉลยที่ควรเฉลยในปัญหาข้อนั้นย่อมมีว่า ‘วิญญาณาหาร ย่อมมีเพื่อความเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไป.

เมื่อภูตะ (ความเป็นภพ) นั้น มีอยู่ สฬายตนะ ย่อมมี เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ (การสัมผัส)’ ดังนี้”.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ใครเล่า ย่อมสัมผัส พระเจ้าข้า ?

นั่นเป็นปัญหาที่ไม่ควรจะเป็นปัญหาเลย เราย่อมไม่กล่าวว่า “บุคคล ย่อมสัมผัส” ดังนี้ ถ้าเราได้กล่าวว่า “บุคคล ย่อมสัมผัส” ดังนี้นั่นแหละจึงจะเป็นปัญหาในข้อนี้ที่ควรถามขึ้นว่า “ก็ใครเล่า ย่อมสัมผัส พระเจ้าข้า ?” ดังนี้.

ก็เรามิได้กล่าวอย่างนั้น ถ้าผู้ใดจะพึงถามเราผู้มิได้กล่าวอย่างนั้น เช่นนี้ว่า “ผัสสะมี เพราะมีอะไรเป็นปัจจัย พระเจ้าข้า ?” ดังนี้แล้ว นั่นแหละจึงจะเป็นปัญหาที่ควรแก่ความเป็นปัญหา.

คำเฉลยที่ควรเฉลยในปัญหาข้อนั้น ย่อมมีว่า “เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ

เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา (ความรู้สึกต่ออารมณ์)” ดังนี้.

(จากนั้นได้มีการทูลถาม และพระผู้มีพระภาคทรงตรัสตอบไปทีละอาการของปฏิจจสมุปบาทไปจนถึง เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัยจึงมีตัณหา และพระองค์ได้ตรัสต่อไปอีกว่า)

เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน (ความยึดมั่น)” ดังนี้.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ใครเล่า ย่อมยึดมั่น พระเจ้าข้า ?

นั่นเป็นปัญหาที่ไม่ควรจะเป็นปัญหาเลย เราย่อมไม่กล่าวว่า “บุคคลย่อมยึดมั่น” ดังนี้ถ้าเราได้กล่าวว่า “บุคคลย่อมยึดมั่น” ดังนี้นั่นแหละจึงจะเป็นปัญหาในข้อนี้ที่ควรถามขึ้นว่า “ก็ใครเล่า ย่อมยึดมั่น พระเจ้าข้า ?” ดังนี้.

ก็เรามิได้กล่าวอย่างนั้น ถ้าผู้ใดจะพึงถามเราผู้มิได้กล่าวอย่างนั้น เช่นนี้ว่า “เพราะมีอะไรเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน พระเจ้าข้า ?” ดังนี้แล้ว นั่นแหละจึงจะเป็นปัญหาที่ควรแก่ความเป็นปัญหา.

คำเฉลยที่ควรเฉลยในปัญหาข้อนั้น ย่อมมีว่า

“เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัยจึงมีอุปาทาน

เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ”

เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ

เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ผัคคุนะ ! เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งผัสสายตนะทั้ง ๖ นั้น นั่นเทียว จึงมีความดับแห่งผัสสะ เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปาทาน เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาตินั่นแล ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

เหตุเกิดของภพ ๔๒

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๘๗/๕๑๖.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! พระผู้มีพระภาคเจ้ากล่าวอยู่ว่า ‘ภพ–ภพ’ ดังนี้. ภพ ย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า !”.

อานนท์ ! ถ้ากรรม มีกามธาตุเป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้วไซร้ กามภพ จะพึงปรากฏได้แลหรือ ?

“หามิได้ พระเจ้าข้า !”.

อานนท์ ! ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นเนื้อนา วิญญาณเป็นเมล็ดพืช ตัณหาเป็นยาง (สำหรับหล่อเลี้ยงเชื้องอก) **ของพืช. วิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกพัน ตั้งอยู่แล้ว ด้วยธาตุชั้นทราม** (กามธาตุ) **การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้.**

อานนท์ ! ถ้ากรรม มีรูปธาตุเป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้วไซร้ รูปภพ จะพึงปรากฏได้แลหรือ ?

“หามิได้ พระเจ้าข้า !”.

อานนท์ ! **ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นเนื้อนา วิญญาณเป็นเมล็ดพืช ตัณหาเป็นยางของพืช วิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกพัน ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นกลาง (รูปธาตุ). การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.**

อานนท์ ! **ถ้ากรรม มีอรูปธาตุเป็นวิบาก จักไม่ได้มีแล้วไซร้ อรูปภพ จะพึงปรากฏได้แลหรือ ?**

"หามิได้ พระเจ้าข้า !".

อานนท์ ! **ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นเนื้อนา วิญญาณเป็นเมล็ดพืช ตัณหาเป็นยางของพืช. วิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกพัน ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นประณีต (อรูปธาตุ) การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.**

อานนท์ ! **ภพ ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.**

เครื่องนำไปสู่ภพ ๔๓

–บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๒๓๓/๓๖๘.๔๓.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! พระองค์ตรัสอยู่ว่า ‘เครื่องนำไปสู่ภพ เครื่องนำไปสู่ภพ’ ดังนี้ ก็เครื่องนำไปสู่ภพ เป็นอย่างไร พระเจ้าข้า ! และความดับไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพนั้น เป็นอย่างไรเล่า พระเจ้าข้า !”.

ราธะ ! **ฉันทะ** (ความพอใจ) ก็ดี **ราคะ** (ความกำหนัด) ก็ดี **นันทิ** (ความเพลิน) ก็ดี **ตัณหา** (ความทะยานอยาก) ก็ดี **อุปายะ** (กิเลสเป็นเหตุเข้าไปสู่ภพ) และ **อุปาทาน** (ความถือมั่นด้วยอำนาจกิเลส) อันเป็นเครื่องตั้งทับ เครื่องเข้าไปอาศัย และเครื่องนอนเนื่องแห่งจิตก็ดี ใด ๆ ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขารทั้งหลาย และในวิญญาณ

กิเลสเหล่านี้ นี่เราเรียกว่า ‘เครื่องนำไปสู่ภพ’

ความดับไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพ มีได้เพราะความดับไม่เหลือของกิเลส มีฉันทะ ราคะ เป็นต้นเหล่านั้นเอง.

ปฏิจจสมุปบาท ในฐานะเป็นกฎสูงสุดของธรรมชาติ ๔๔

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๐/๖๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เราจักแสดงซึ่งปฏิจจสมุปบาท** (คือ ธรรมอันเป็นธรรมชาติ อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น) **แก่พวกเธอทั้งหลาย. พวกเธอทั้งหลาย จงฟังซึ่งปฏิจจสมุปบาทนั้น จงทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ เราจักกล่าวบัดนี้ ...**

ภิกษุทั้งหลาย !
ก็ปฏิจจสมุปบาท เป็นอย่างไรเล่า ?

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! **เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะย่อมมี.** ภิกษุทั้งหลาย ! **เพราะเหตุที่พระตถาคตทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ธรรมธาตุนั้น ย่อมตั้งอยู่แล้วนั่นเทียว คือ ความตั้งอยู่แห่งธรรมดา** (ธัมมัฏฐิตตา) **คือ ความเป็นกฎตายตัวแห่งธรรมดา** (ธัมมนิยามตา) **คือ ความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น** (อิทัปปัจจยตา).

ตถาคต ย่อมรู้พร้อมเฉพาะ ย่อมถึงพร้อมเฉพาะซึ่งธรรมธาตุนั้น ครั้นรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมตั้งขึ้นไว้ ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแจกแจง ย่อมทำให้เป็นเหมือนการหงายของที่คว่ำ และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลายจงมาดู เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะย่อมมี" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เพราะเหตุดังนี้แล ธรรมธาตุใดในกรณีนั้น อันเป็น ตถตา คือ ความเป็นอย่างนั้น เป็น อวิตถตา คือ ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น เป็น อนัญญถตา คือ ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น เป็น อิทัปปัจจยตา คือ ความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ธรรมนี้เราเรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท (คือธรรมอันเป็นธรรมชาติ อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น).**

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติย่อมมี. ...ฯลฯ...[๑]

---

๑ การละเปยยาล ...ฯลฯ... เช่นนี้ หมายความว่า ข้อความในข้อ (๒) เป็นต้นไปจนกระทั่งถึงข้อ (๑๐) นี้ ซ้ำกันโดยตลอดกับในข้อ (๑) ต่างกันแต่เพียงปัจจยาการแต่ละปัจจยาการเท่านั้น สำหรับข้อสุดท้าย คือข้อ (๑๑) จะพิมพ์ไว้เต็มเหมือนข้อ (๑) อีกครั้งหนึ่ง.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพย่อมมี. ...ฯลฯ...

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทาน ย่อมมี. ...ฯลฯ...

(๕) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาย่อมมี. ...ฯลฯ...

(๖) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาย่อมมี. ...ฯลฯ...

(๗) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะย่อมมี. ...ฯลฯ...

(๘) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะย่อมมี. ...ฯลฯ...

(๙) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปย่อมมี. ...ฯลฯ...

(๑๐) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณย่อมมี. ...ฯลฯ...

(๑๑) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายย่อมมี. ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่พระตถาคตทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม

ธรรมธาตุนั้น ย่อมตั้งอยู่แล้วนั่นเทียว คือความตั้งอยู่แห่งธรรมดา คือความเป็นกฎตายตัวแห่งธรรมดา คือความที่เมื่อสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.

ตถาคตย่อมรู้พร้อมเฉพาะ ย่อมถึงพร้อมเฉพาะซึ่งธรรมธาตุนั้น ครั้นรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมตั้งขึ้นไว้ ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแจกแจง ย่อมทำให้เป็นเหมือนการหงายของที่คว่ำ และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลายจงดู เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายย่อมมี" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุดังนี้แล ธรรมธาตุใดในกรณีนั้น อันเป็น ตถตา คือความเป็นอย่างนั้น เป็น อวิตถตา คือ ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น เป็น อนัญญถตา คือ ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น เป็น อิทัปปัจจยตา คือความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมนี้เราเรียกว่าปฏิจจสมุปบาท.

ขอนอบน้อมแด่

ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ

พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ตถาคตสาวโก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

(กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

หากมีความประสงค์รับสื่อ พุทธวจน เพื่อนำไปศึกษา
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน สามารถแจ้งความจำนงและขอรับ

ได้ที่ **พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล**

วัดนาป่าพง WATNAPAPONG
เลขที่ 29 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150
โทรศัพท์ 09 2526 1236, 09 9087 8986
29 Moo 7, Bueng Thong Lang, Lam Luk Ka, Pathumthani 12150, Thailand

- **สนับสนุนการเผยแผ่พุทธวจน ได้ที่**

ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง 10 (ธัญบุรี)

ชื่อบัญชี วัดนาป่าพง

เลขที่บัญชี 318-2-46175-6

หรือ

PromptPay

e-Donation วัดนาป่าพง

1. เปิดแอปฯ Mobile Banking
2. เลือกสแกน QR
3. ระบุจำนวนเงิน
4. กดยืนยันบริจาค

- **กรณีโอนเงินจากต่างประเทศ ได้ที่**

ธนาคารไทยพาณิชย์ (Siam Commercial Bank)

Account name : WATNAPAPONG

Account Number : **318-2-46175-6**

SWIFT CODE : SICOTHBK

Bank Code : 0014

Branch Code : 0318

- **ติดตามข่าวสารและข่าวประชาสัมพันธ์ พร้อมสื่อธรรมพุทธวจน**

พุทธวจนเรียล
Buddhawajana Real

ติดต่อสอบถามได้ที่ พี่ตา ตัวแทนคณะศิษย์ 092-526-1236

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง

ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

พุทธวจนเรียล
Buddhawajana Real

เว็บไซต์

- http://www.watnapp.com : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- http://media.watnapahpong.org : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- http://www.buddha-net.com : เครือข่ายพุทธวจน
- http://etipitaka.com : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- http://www.watnapahpong.com : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- http://www.buddhakos.org : มูลนิธิพุทธโฆษณ์

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
  http://etipitaka.com/download

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธวจน (Buddhawajana)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana

ดาวน์โหลดโปรแกรมวิทยุวัดนาป่าพง (Watnapahpong Radio)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ช่วงบ่าย

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง

หนังสือธรรมโฆษณ์ ชุดจากพระโอษฐ์

(ผลงานแปลพุทธวจน โดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน)

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

พุทธวจนภิกขุคึกฤทธิ์มูลนิธิ

คณะศิษย์วัดนาป่าพงผู้สนับสนุนจากทั่วประเทศและทั่วโลก

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

พุทธวจนสถาบันภาคกลาง

พุทธวจนสถาบันภาคเหนือ

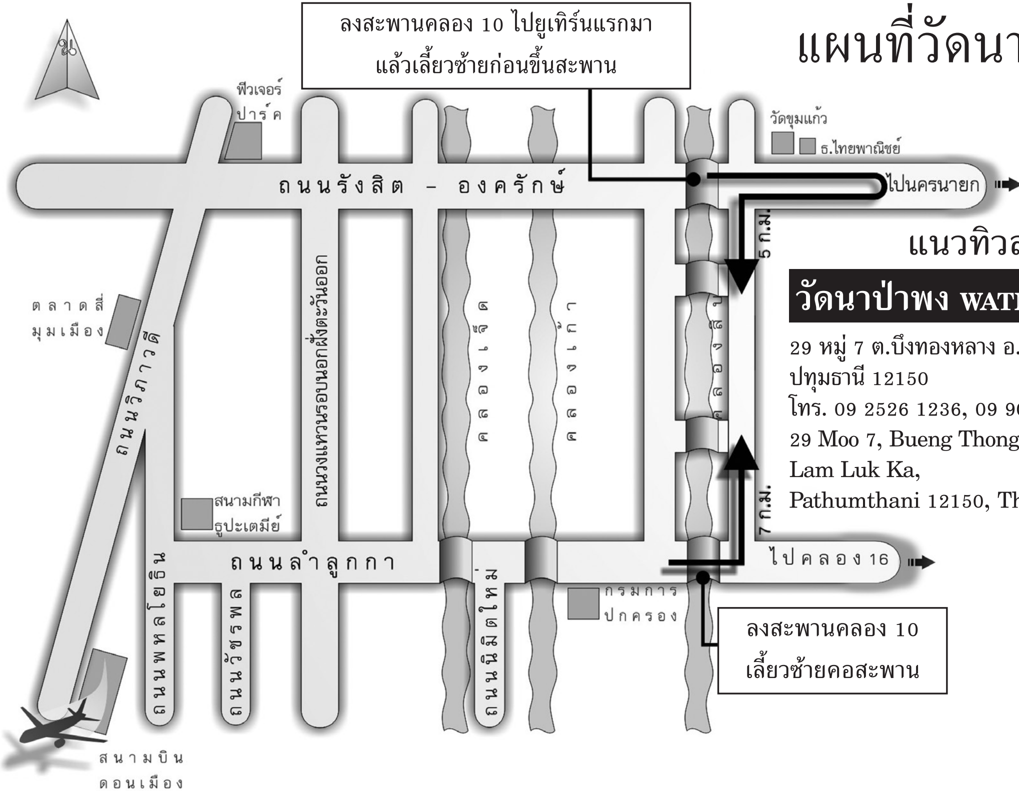
พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออก

พุทธวจนสถาบันภาคใต้

พุทธวจนสถาบันภาคตะวันตก

แผนที่วัดนาป่าพง

แนวทิวสน

วัดนาป่าพง WATNAPAPONG

29 หมู่ 7 ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา
ปทุมธานี 12150
โทร. 09 2526 1236, 09 9087 8986
29 Moo 7, Bueng Thong Lang,
Lam Luk Ka,
Pathumthani 12150, Thailand.

๑๐ พระสูตรของความสำคัญ ที่ชาวพุทธต้องศึกษา แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้า เท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี
คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น
มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน
หามาตรฐานไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน
ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์
แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร?
ลองพิจารณาหาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร
ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้
แล้วตรัสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้.
ขอเชิญมาตอบตัวเองกันเถอะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง?
ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ “พุทธวจน” ธรรมวินัย
จากองค์พระสังฆบิดาอันวิญญูชนพึงปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้.

๑.พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๓๐.

อัคคิเวสนะ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้นๆ ย่อม**ตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก** ดังเช่นที่คนทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒.แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๘๕/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็น**ธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง** (สนฺทิฏฺฐิโก) **เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล** (อกาลิโก) **เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู** (เอหิปสฺสิโก) **ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว** (โอปนยิโก) **อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน** (ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ).

๓.คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พร่ำสอนแสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด **ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น** ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔.ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรธานของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทสารหะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตกหรือลิ พวกกษัตริย์ทสารหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันใดก็ฉันนั้น ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสุตตันตะเหล่าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕.ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๙๑-๙๒/๒๙๒.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ **ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา** เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายกี่นัย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาษิต (ตถาคตภาสิตา) อันลึกซึ้ง (คมฺภีรา) มีอรรถอันลึกซึ้ง (คมฺภีรตฺถา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตฺตรา) ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา (สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา) อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวกเธอย่อมฟังด้วยดี เงี่ยหูฟัง ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมอันกวีแต่งใหม่นั้นแล้ว ก็ไม่สอบถามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่าข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวกอันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน **สุตตันตะเหล่าใด อันเป็นตถาคตภาษิต อันลึกซึ้ง มีอรรถอันลึกซึ้ง เป็นโลกุตตระประกอบด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวกเธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมเข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน** พวกเธอเล่าเรียนธรรมที่เป็นตถาคตภาษิตนั้นแล้ว ก็สอบถามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถะเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น

เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยได้ หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวกนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทที่เลิศในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนทบทวนกันเอาเองเป็นเครื่องนำไป ไม่อาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) แล.

๖.ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๙๐/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด** อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๗.สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๘๒/๑๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย! **ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น** ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครรู้ให้มีคนรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว **ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค** (มคฺคญฺญู) **เป็นผู้รู้แจ้งมรรค** (มคฺควิทู) **เป็นผู้ฉลาดในมรรค** (มคฺคโกวิโท). ภิกษุทั้งหลาย! **ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค** (มคฺคานุคา) **เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.**

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ กับภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๘.ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขยันถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย! **พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น.** ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีที่หนึ่ง ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) **พวกภิกษุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ** เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด" **เธอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย**

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี" เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์ ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑.

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๗/๗๔๐

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า 'ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปเสียแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา' ดังนี้. อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น. อานนท์! **ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.**

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. **อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.**

อานนท์! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด บุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอกล่าวย้ำกะเธอว่า... **เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.**

เธอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

พระไตรปิฎก
ฉบับหลวง
ภาษาไทย **80** เล่ม
พ.ศ. **2500**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาเถรสมาคม
ภาษาไทย **45** เล่ม
พ.ศ. **2549**

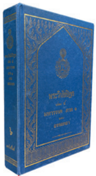
พระไตรปิฎก
ฉบับมหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย **91** เล่ม
พ.ศ. **2525**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย **45** เล่ม
พ.ศ. **2535**

งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระโอษฐ์ **5** เล่ม
โดยพุทธทาสภิกขุ
พ.ศ. **2521**

1

2

3

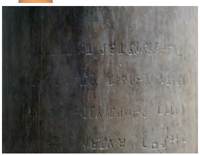

4

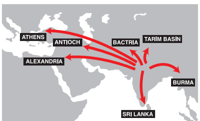

5

ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

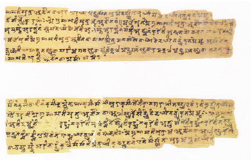

เสาหินอโศก
(อินเดีย)
พ.ศ. **234**

จารึกใบลาน
(อัฟกานิสถาน)
พ.ศ. **1000**

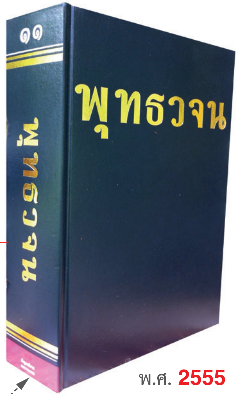
ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. **1200 - 1400**

พ.ศ. 1
พ.ศ. 234
พ.ศ. 500
พ.ศ. 1000
พ.ศ. 1200
พ.ศ. 1400
พ.ศ. 1500

พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

พ.ศ. 2555

พุทธวจน-ปิฎก

33 เล่ม

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA+ APP

E-TIPITAKA APP

วิทยุวัดนาป่าพง APP

4 3 2 1 5

พระไตรปิฎก
ฉบับ ร.ศ.๑๑๒
สมัยรัชกาลที่ ๕
พ.ศ. 2436

+

พระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐ
ภาษาบาลี
อักขระสยาม
พ.ศ. 2468

คัมภีร์ใบลาน
อักขระขอม
สมัยรัชกาลที่ ๑
พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2000

พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2436

พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2555

พ.ศ. 3000

๑) หลักฐานสมัย **พุทธกาล**

การใช้ **พุทธวจน** ที่มีความหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ในสมัย**พุทธกาล** ดังปรากฏหลักฐาน**ในพระวินัยปิฎก** ว่า**พระศาสดาให้เรียนพุทธวจน** (ภาพที่ ๑.๑ และภาพที่ ๑.๒)

ภิก์ขู อามัน์เตสิ "น ภิก์ขเว พุท์ธวจนํ ฉนั์ทโส อาโรเปตัพ์พํ; โย อาโรเปย์ย, อาบัต์ติ ทุก์กฏัส์ส. อนุชานามิ ภิก์ขเว สกาย นิรุต์ติยา พุท์ธวจนํ ปริยาปุณิตุน์ติ.

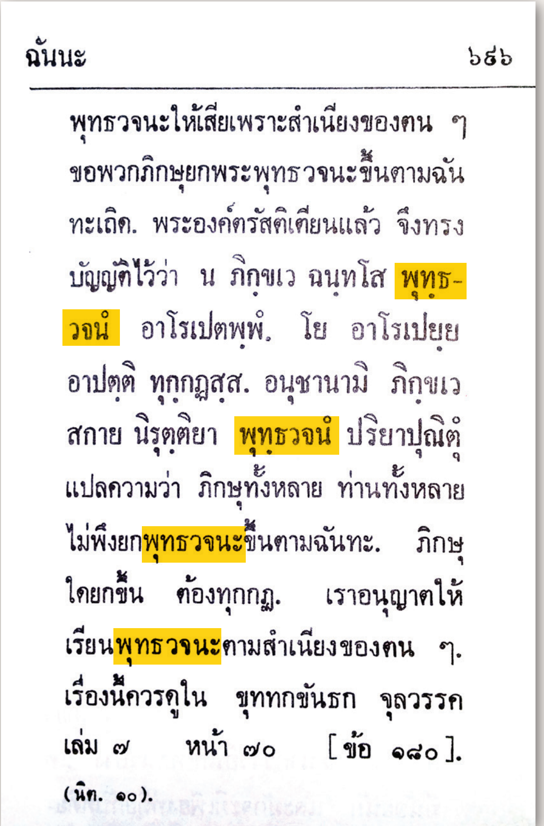
ภาพที่ ๑.๑

***คำอธิบายภาพ**: ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (จปร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒ หน้า ๔๕ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้*

*[๑๘๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยก**พุทธวจนะ**ขึ้นโดยภาษาสันสกฤต รูปใดยกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย **เราอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะ**ตามภาษาเดิม.*

ที่มา:
พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ.๒๔๓๖) พระวินยปิฎก จุล์ลวัค์ค เล่ม ๒ หน้า ๖๔

ฉันนะ ๖๙๖

พุทธวจนะให้เสียเพราะสำเนียงของตน ๆ ขอพวกภิกษุยกพระพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะเถิด. พระองค์ตรัสติเตียนแล้ว จึงทรงบัญญัติไว้ว่า น ภิกฺขเว ฉนฺทโส พุทฺธ-วจนํ อาโรเปตพฺพํ. โย อาโรเปยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุํ แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ. ภิกษุใดยกขึ้น ต้องทุกกฏ. เราอนุญาตให้เรียนพุทธวจนะตามสำเนียงของตน ๆ. เรื่องนี้ควรดูใน ขุททกขันธก จุลวรรค เล่ม ๗ หน้า ๗๐ [ข้อ ๑๘๐]. (นิต. ๑๐).

ภาพที่ ๑.๒

คำอธิบายภาพ:

คำแปลเป็นภาษาไทยของภาพที่ ๑.๑ จากหนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

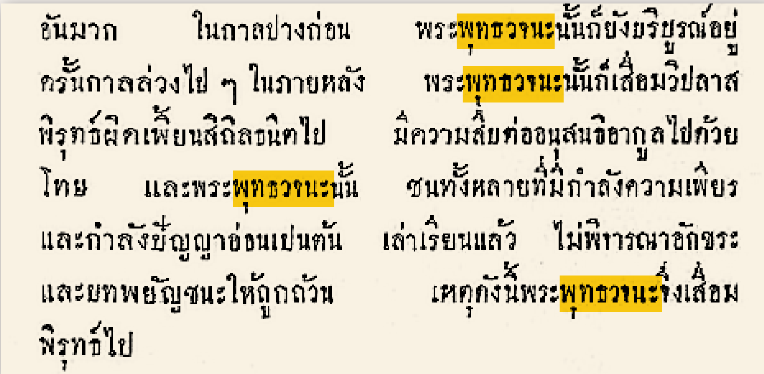

ที่มา:

หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๙๖

๒) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๑**

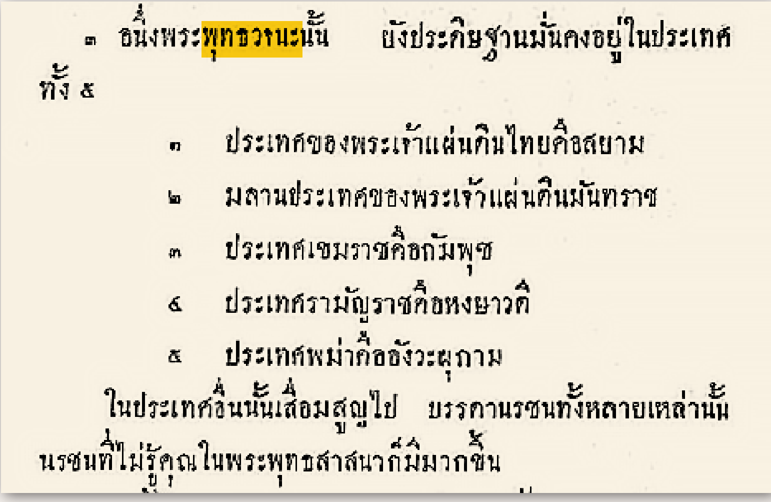
พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือ**พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล** ซึ่งแต่งเป็นภาษามคธเพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนา**ในรัชกาลที่ ๑** เป็นหนังสือ ๗ ผูก ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพจนสุนทร คำนำของหนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ภาพที่ ๒.๑ และภาพที่ ๒.๒)

ขันมาก ในกาลปางก่อน พระพุทธวจนะนั้นก็ยังบริบูรณ์อยู่ ครั้นกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง พระพุทธวจนะนั้นก็เสื่อมวิปลาส พิรุทธ์ผิดเพี้ยนสิถิลธนิตไป มีความสิ้นต่ออนุสนธิอากูลไปด้วย ไทย และพระพุทธวจนะนั้น ชนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร และกำลังปัญญาอ่อนเปนต้น เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาอักขระ และบทพยัญชนะให้ถูกถ้วน เหตุดังนี้พระพุทธวจนะจึ่งเสื่อม พิรุทธ์ไป

ภาพที่ ๒.๑

คำอธิบายภาพ *: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๑*

๓ อนึ่งพระพุทธวรนะนั้น ยังประดิษฐานมั่นคงอยู่ในประเทศทั้ง ๕

๑ ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม

๒ มลานประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมันทราช

๓ ประเทศเขมราชคือกัมพุช

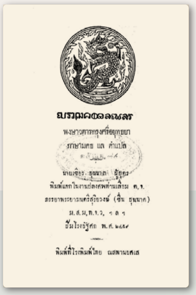
๔ ประเทศรามัญราชคือหงษาวดี

๕ ประเทศพม่าคืออังวะพุกาม

ในประเทศอื่นนั้นเสื่อมสูญไป บรรดานรชนทั้งหลายเหล่านั้น นรชนที่ไม่รู้คุณในพระพุทธสาสนาก็มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

คำอธิบายภาพ : *ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๒*

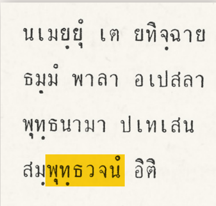

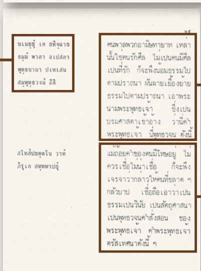
ที่มา :

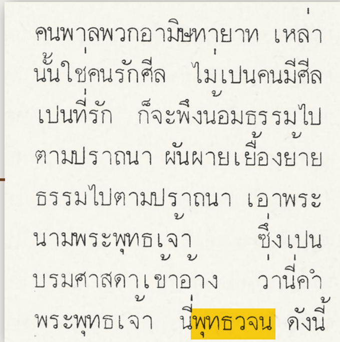
หนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล

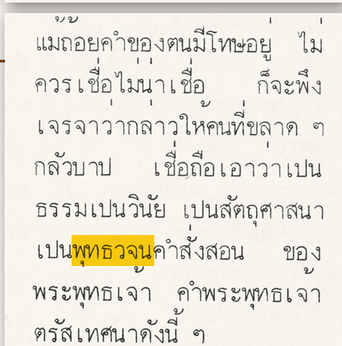
๓) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๔**

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย** พระราชนิพนธ์**ในรัชกาลที่ ๔** (ภาพที่ ๓.๑) และปรากฏในหนังสือ **ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลีในรัชกาลที่ ๔** ภาค ๒ (ภาพที่ ๓.๒ และภาพที่ ๓.๓)

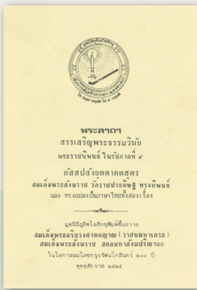

นเมยฺยุํ เต ยทิจฺฉาย
ธมฺมํ พาลา อเปสลา
พุทฺธนามา ปเทเสน
สมฺพุทฺธวจนํ อิติ

คนพาลพวกอามิษทายาท เหลา
นั้นใชคนรักศีล ไมเปนคนมีศีล
เปนที่รัก ก็จะพึงนอมธรรมไป
ตามปรารถนา ผันผายเยื้องยาย
ธรรมไปตามปรารถนา เอาพระ
นามพระพุทธเจา ซึ่งเปน
บรมศาสดาเขาอาง วานี่คำ
พระพุทธเจา นี่พุทธวจน ดังนี้

แมถอยคำของตนมีโทษอยู ไม
ควรเชื่อไมนาเชื่อ ก็จะพึง
เจรจาวากลาวใหคนที่ขลาด ๆ
กลัวบาป เชื่อถือเอาวาเปน
ธรรมเปนวินัย เปนสัตถุศาสนา
เปนพุทธวจนคำสั่งสอน ของ
พระพุทธเจา คำพระพุทธเจา
ตรัสเทศนาดังนี้ ๆ

ภาพที่ ๓.๑

พระคาถา
สรรเสริญพระธรรมวินัย
พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔
กัสสปสังยุตตาคตสูตร
สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ ทรงนิพนธ์
และ ทรงแปลเป็นภาษาไทยทั้งสองเรื่อง
มูลนิธิภูมิพโลภิกขุพิมพ์ขึ้นถวาย
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๒๕

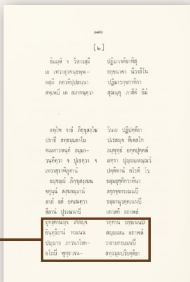
ที่มา:
หนังสือ พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ หน้า ๒๕

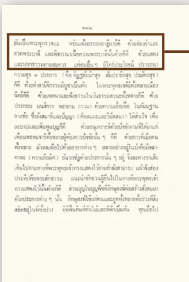
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔

ธุตงฺคานญฺจ เกสญฺจิ　　วตฺตานํ รกฺขเนนปิ
อินฺทฺริยานํ ทมเนน　　สญฺญเมน ยถาพลํ
ปญฺญาย ภาวนาโยค–　　วายามกรเณนปิ
อโถปิ **พุทฺธวจน–**　　สทฺธมฺมปริยตฺติยา

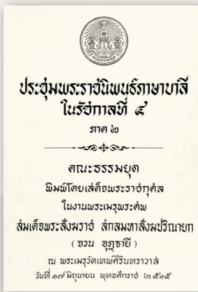
อันเป็นพระ**พุทธวจนะ** พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกาก็ดี ด้วยท่องจำและ
สวดพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลีนั้นด้วยก็ดี ด้วยแสดง
และบอกธรรมตามสมควร แก่คนอื่น ๆ ผู้ใคร่ประโยชน์ ปรารถนา

ภาพที่ ๓.๒

ภาพที่ ๓.๓

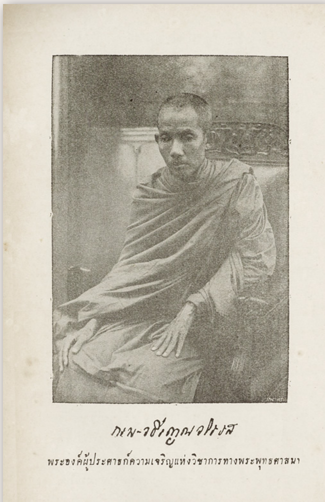
ที่มา:
หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ หน้า ๑๘๐ และหน้า ๑๘๓

๔) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๕**

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์** (ภาพที่ ๔.๑), ปรากฏในหนังสือ **พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงมีไปมากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ภาพที่ ๔.๒ และภาพที่ ๔.๓) และปรากฏในหนังสือ **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา (ภาพที่ ๔.๔)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับ ซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที่ ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์ โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอน

จะทำสังคายนาที่ ๒ เกิดขึ้นด้วยโรงเรียนทั้ง ๖ กล่าวต่าง ๆ กันไป จึงได้ประชุมสังคายนา ซึ่งเรียกว่าเคาซิลเป็นครั้งที่ ๒ เพิ่มเติมที่เรียนขึ้นอีก แต่เป็นหินยานทั้งสิ้น ในระหว่างนี้จนถึงตติยสังคายนา พระพุทธสาสนาร่วงโรยลงไปมาก พระเจ้าอโศกประชุมพระสงฆ์บรรดาซึ่งจะหาได้ในอินเดียมาสอบสวน ในเวลานั้นจึ่งรู้ว่ามีลัทธิต่างกันอยู่ แต่พระอุปคุปตและโมคคัลลีบุตรติสเถร เป็นหินยาน เพราะฉะนั้นสังคายนาครั้งที่ ๓ จึงเป็นพวกหินยานยังมีอำนาจ ได้ตั้งโรงเรียนหลายโรง แต่พวกมหายานก็มีโรงเรียนเกิดขึ้น เว้นแต่อำนาจยังน้อยกว่าพวกหินยาน

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับ ซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที่ ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์ โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอน
เวไนยสัตว์ด้วยอภิธรรมมากกว่าพระสูตร เขาตั้งรายบัญชีลงว่าบทที่หนึ่งเทศนาสูตรนั้น ๆ ที่ ๒ สูตรนั้น ๆ จนบทที่ ๔๕ พระสูตร ตอนข้างต้นเราฟัง

ภาพที่ ๔.๑

พระราชวิจารณ์

เทียบลัทธิพระพุทธสาสนาฝ่ายหินยานกับมหายาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก

เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระเดชพระคุณ

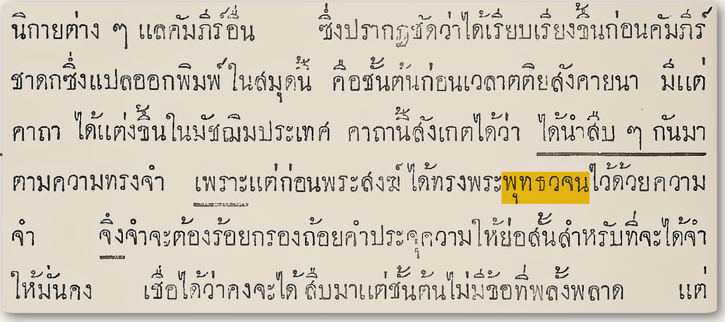
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง

ในวันตรงกับเสด็จสวรรคต ที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

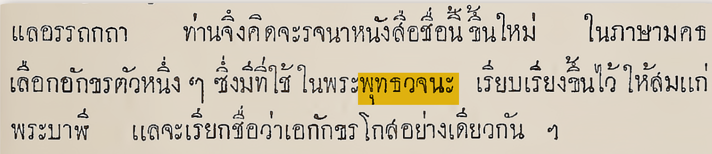
พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ที่มา:

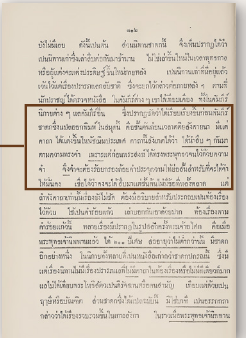
หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๑๘

นิกายต่าง ๆ แลคัมภีร์อื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบเรียงขึ้นก่อนคัมภีร์
ชาดกซึ่งแปลออกพิมพ์ในสมุดนี้ คือชั้นต้นก่อนเวลาตติยสังคายนา มีแต่
คาถา ได้แต่งขึ้นในมัชฌิมประเทศ คาถานี้สังเกตได้ว่า ได้นำสืบ ๆ กันมา
ตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์ได้ทรงพระพุทธวจนไว้ด้วยความ
จำ จึ่งจำจะต้องร้อยกรองถ้อยคำประจุความให้ย่อสั้นสำหรับที่จะได้จำ
ให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่ชั้นต้นไม่มีข้อที่พลั้งพลาด แต่

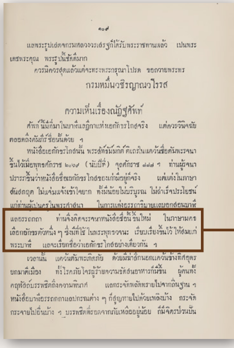
แลอรรถกถา ท่านจึ่งคิดจะรจนาหนังสือชื่อนี้ขึ้นใหม่ ในภาษามคธ
เลือกอักขรตัวหนึ่ง ๆ ซึ่งมีที่ใช้ในพระพุทธวจนะ เรียบเรียงขึ้นไว้ให้สมแก่
พระบาฬี แลจะเรียกชื่อว่าเอกักขรโกสอย่างเดียวกัน ๆ

๑๐๒

ยังไม่มีเลย ดังนี้เปนต้น ส่วนนิทานชาดกนี้ จึ่งเห็นปรากฏได้ว่า
เปนนิทานเก่าซึ่งเล่าสืบต่อกันมาช้านาน ไม่ใช่เล่าขึ้นใหม่ในเวลาพุทธกาล
หรือผู้แต่งจะแต่งประดิษฐ์ขึ้นใหม่ภายหลัง เปนนิทานเก่าที่มีอยู่แล้ว
เว้นไว้แต่เรื่องปรารภแลถดับชาติ ซึ่งจะยกไว้กล่าวต่อภายหลัง ๆ ตามที่
นักปราชญ์ได้ตรวจหนังสือ ในคัมภีร์ต่าง ๆ เขาได้เทียบเคียง ทั้งในคัมภีร์
นิกายต่าง ๆ แลคัมภีร์อื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบเรียงขึ้นก่อนคัมภีร์
ชาดกซึ่งแปลออกพิมพ์ในสมุดนี้ คือชั้นต้นก่อนเวลาตติยสังคายนา มีแต่
คาถา ได้แต่งขึ้นในมัชฌิมประเทศ คาถานี้สังเกตได้ว่า ได้นำสืบ ๆ กันมา
ตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์ได้ทรงพระพุทธวจนไว้ด้วยความ
จำ จึ่งจำจะต้องร้อยกรองถ้อยคำประจุความให้ย่อสั้นสำหรับที่จะได้จำ
ให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่ชั้นต้นไม่มีข้อที่พลั้งพลาด แต่
ลำพังคาถาเท่านั้นเรื่องยังไม่ชัด ต้องมีอธิบายสำหรับประกอบเปนท้องเรื่อง
ไว้ด้วย ใช้เปนคำร้อยแก้ว เล่าบอกกันเอาด้วยปาก ท้องเรื่องตาม
คำร้อยแก้วนี้ หลายเรื่องมีปรากฏในรูปสลักครั้งพระเจ้าอโศก คือเมื่อ
พระพุทธเจ้านิพพานแล้ว ได้ ๒๐๐ ปีเศษ ส่วนอายุว่าไม่ต่ำกว่านั้น มีชาดก
อีกอย่างหนึ่ง ในนิกายทั้งหลายที่เปนหนังสือเก่ากว่าชาดกปกรณนี้ ซึ่งมี
แต่เรื่องนิทานไม่มีเรื่องปรารภแลที่ไม่มีคาถาในท้องเรื่องหรือไม่มีทีเดียวก็มาก
แลไม่ได้เทียบพระโพธิสัตวเปนดิรัจฉานหรือคนสามัญ เทียบแต่ด้วยเปน
ฤาษีหรือบัณฑิต ส่วนชาดกซึ่งได้แปลฉบับนี้ มิใช่บาฬี เปนอรรถกถา
กล่าวว่าได้เรียงรวบรวมขึ้นในเกาะลังกา ในราวเมื่อพระพุทธเจ้านิพพาน

ภาพที่ ๔.๒

๑๐๙

แลพระรูปเสด็จกรมหลวงวรเสรฐก็ได้รับพระราชทานแล้ว เปนพระ
เดชพระคุณ พระรูปนั้นชัดดีมาก
ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด ขอถวายพระพร
กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

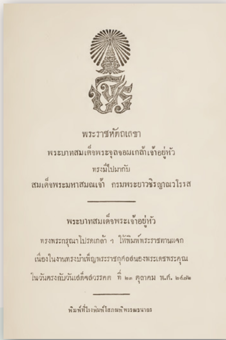
ความเห็นเรื่องณัฏฐศัพท์

ศัพท์นี้มีที่มาในบาฬีแลฎีกาแห่งเอกักขรโกสจริง แต่ควรวินิจฉัย
ตลอดถึงคัมภีร์ชื่อนั้นด้วย ๆ

หนังสือเอกักขรโกสนั้น พระสัทธัมมกิตติเถรในแคว้นชื่อคัมพะรจนา
ขึ้นไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๐๖๙ (นับปีที่) จุลศักราช ๘๘๗ ๆ ท่านผู้รจนา
ปรารภขึ้นว่าหนังสือชื่อเอกักขรโกสของเก่ามีอยู่ก็จริง แต่แต่งในภาษา
สันสกฤต ไม่แจ่มแจ้งเข้าใจยาก ทั้งมีน้อยไม่บริบูรณ ไม่สำเร็จประโยชน์
แก่ท่านผู้เปนครูในพระศาสนา ในการแต่งอรรถาธิบายแลบอกสอนบาฬี
แลอรรถกถา ท่านจึ่งคิดจะรจนาหนังสือชื่อนี้ขึ้นใหม่ ในภาษามคธ
เลือกอักขรตัวหนึ่ง ๆ ซึ่งมีที่ใช้ในพระพุทธวจนะ เรียบเรียงขึ้นไว้ให้สมแก่
พระบาฬี แลจะเรียกชื่อว่าเอกักขรโกสอย่างเดียวกัน ๆ

เวลานั้น แคว้นคัมพะเกิดภัย ด้วยมีข้าศึกนอกแคว้นข้างทิศอุดร
ยกมาตีเมือง ทั้งโรคภัยโจรผู้ร้ายความขัดสนอาหารก็มีขึ้น ผู้คนทั้ง
คฤหัสถ์บรรพชิตถึงความพินาศ แลกระจัดพลัดพรายไปจากถิ่นฐาน ๆ
หนังสือบาฬีอรรถกถาแลปกรณต่าง ๆ ก็สูญหายไปด้วยเพลิงบ้าง กระจัด
กระจายไปอื่นบ้าง ๆ บรรพชิตที่รอดจากภัยเหลืออยู่น้อย ก็มีจิตรป่วนปั่น

ภาพที่ ๔.๓

พระราชหัตถเลขา
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงมีไปมากับ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก
เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระเดชพระคุณ
ในวันตรงกับวันเสด็จสวรรคต ที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ที่มา:
หนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๐๒ และ ๑๐๙

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเถรานุเถรทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสาหะช่วยชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เปนเล่มสมุดไปแล้วนั้น เปนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้าไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่างๆ ย่อมมากล่าวสรรเสริญการซึ่งเราได้ทำ แลได้ตั้งสมุดไว้ ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้อุสาหะเรียนรู้พระพุทธวะจะนะมาก กิติศัพท์ความสรรเสริญธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏฟุ้งไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าชนทั้งหลายที่ถือสาสนาอื่นจะละสาสนาตนกลับมาถือพระพุทธสาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าวเหมือนจะให้เห็นว่าน่าที่จะเปนเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธวะจะนะแพร่หลาย มีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรเสริญยกย่องว่าพระพุทธสาสนาเปนคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มิใช่สาสนาที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปราถนายินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรรถกถา ซึ่งจะเปนเครื่องอุดหนุนความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉนั้นการที่เราทำไม่เปนการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านี้ ย่อมทำให้ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธสาสนา ทราบพระพุทธวะจะนะแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเปนที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

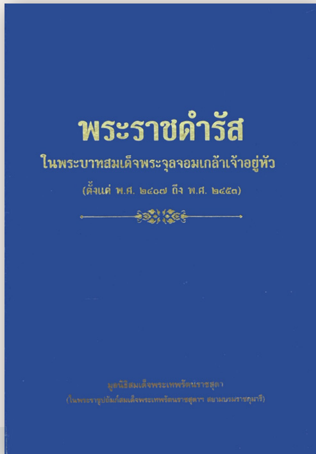

(๕๑)

พระราชดำรัสตอบพระสงฆ์ทั่วไป
ที่วัดพระศรีรัตนสาสดาราม

เมื่อวันที่ ๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)

๑๐๐

ภาพที่ ๔.๔

ที่มา:

หนังสือ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา พิมพ์ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๕๐ หน้า ๑๐๐

๕) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๗**

พุทธวจนะ มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (ภาพที่ ๕)

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูลพระกรุณานี้ ประเทศสยามจักเปนคลังพระธรรมของโลก รักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะสิ้นกาลหาที่สุดมิได้

ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ ถ้าชอบด้วยกระแสพระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า กิติยากร ขอเดชะ

ภาพที่ ๕

ที่มา :

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

๖) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๙

พุทธวจน มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาพที่ ๗)

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธวจนอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

การพิมพ์พระไตรปิฎกภาษามคธเป็นอักษรไทยนับเป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ ครั้นต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้โปรดให้ชำระและพิมพ์พระไตรปิฎก ที่เรียกว่า ฉบับสยามรัฐ ทรงพระราชอุทิศพระราชกุศลถวายแด่สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์ในการจัดแปลพระไตรปิฎกภาษามคธเป็นภาษาไทยบริบูรณ์เป็นครั้งแรก

พระไตรปิฎกภาษามคธที่ได้พิมพ์แล้วดังกล่าวนั้น ปรากฏว่ายังมีส่วนที่จะต้องปรับปรุงเพิ่มเติมอยู่อีก และพระไตรปิฎกแปลภาษาไทยก็ยังมีความบกพร่องตามต้นฉบับอยู่จึงเห็นเป็นการสมควรได้มีการชำระสอบทานแก้ไขให้เป็นที่ถูกต้องต่อไป และคณะสงฆ์พิจารณาเห็นว่าในรัชสมัยแห่งปัจจุบันนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีได้มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างยิ่ง ทั้งนี้ โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์และในการสนับสนุนจากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพุทธบริษัทด้วย

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธวจนอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ภาพที่ ๖

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก

“ราหุล ! กระจกเงามีไว้สำหรับทำอะไร ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ !
กระจกเงามีไว้สำหรับส่องดู พระเจ้าข้า !”.

“ราหุล ! กรรมทั้งหลาย ก็เป็นสิ่งที่บุคคลควรสอดส่อง
พิจารณาดูแล้วดูเล่าเสียก่อน จึงทำลงไป
ทางกาย ทางวาจา หรือ ทางใจ
ฉันเดียวกับกระจกเงานั้นเหมือนกัน”.

–บาลี ม. ม. ๑๓/๑๒๕/๑๒๘

...โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม
หมู่สัตว์ ย่อมเป็นไปตามกรรม
สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นเครื่องรึงรัด
เหมือนลิ่มสลักขันยึดรถที่กำลังแล่นไปอยู่.

สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน
เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด
มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
กระทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม
จักเป็นผู้รับผลกรรมนั้น.

–บาลี สุ. ขุ. ๒๕/๔๕๗/๓๘๒. , –บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๓๐๙/๑๙๓.

กรรม

...ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงินทอง หรือข้าวของ
ที่หวงแหนอย่างใดอย่างหนึ่งมีอยู่
ทาส กรรมกร คนใช้ และผู้อาศัยของเขา
พึงพาเอาไปไม่ได้ทั้งหมด จะต้องถึงซึ่งการละทิ้งไว้ทั้งหมด

ก็บุคคลทำกรรมใด ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ
กรรมนั้นแหละ เป็นของๆ เขา และเขาย่อมพาเอากรรมนั้นไป
อนึ่ง กรรมนั้น ย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตนฉะนั้น

เพราะฉะนั้น บุคคลควรทำกรรมดี สั่งสมไว้สำหรับภพหน้า
บุญทั้งหลาย ย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ในโลกหน้า.

-บาลี สคา. สํ. ๑๕/๑๓๔/๓๙๒.